

ΤΟΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

**Πέρσα Φώκιαλη • Αγαπητός Ξάνθης
Βασίλης Παπαβασιλείου • Αθανάσιος Μόγιας • Μαρία Καϊλα**

Ίδιαδραση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	29

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι. ΣΧΕΣΗ ΤΟΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Θεοδόσιος Τάσιος

Οι κίνδυνοι της βιωσιμότητας λόγω φανατικής τοπικότητας	33
---	----

Ανδρέας Ανδρεόπουλος

Αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων στον αειφορικό αναπτυξιακό σχεδιασμό	41
---	----

Γιάννης Πανούσης & Πηνελόπη Πανούση

Τοπική κοινότητα και κοινοτική αστυνόμευση στο πλαίσιο της ασφαλούς και βιώσιμης πόλης	66
---	----

Μιχαήλ Καρύδης

Οικολογικές Υπηρεσίες: Η σημασία τους για τη διατήρηση της αειφορίας σε τοπική κλίμακα	91
---	----

Ιωάννης Βαβούρας, Κωνσταντίνος Ρόντος & Φλώρα Τσάπαλα

Η ευρωπαϊκή στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης και οι αποκλίσεις των κρατών-μελών από τις κοινοτικές τάσεις της ανεργίας	123
--	-----

Ιωάννης Βαβούρας, Κωνσταντίνος Ρόντος και Φλώρα Τσάπαλα Η Στρατηγική της Βιώσιμης Ανάπτυξης στην Ελλάδα υπό το πρίσμα των περιφερειακών διαφοροποιήσεων της ανεργίας.....	144
--	-----

Αθανάσιος Γιαννακόπουλος & Ηλέκτρα Πετράκου Αβεβαιότητα, υποκειμενικότητα, συλλογική λήψη αποφάσεων και εφαρμογές στο περιβάλλον και την αειφορία	170
--	-----

Στάθης Μαλάκης & Αγγελική-Δικαία Χούλη Τοπικότητα και Κλιματική Αλλαγή. Μια συγκρουσιακή συνύπαρξη για το νησί της Ρόδου	199
---	-----

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙ. ΤΟΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πέρσα Φώκιαλη & Αγαπητός Ξάνθης Η σύγχρονη πόλη ως χώρος διαπραγμάτευσης των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης	229
--	-----

Γιώτα Ξανθάκου, Παναγιώτης-Τσαμπίκος Χριστοδουλάκης & Χρυσούλα Πεταυράκη Αειφορία και τοπικότητα: η εφαρμογή των αρχών της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής και η αξιοποίηση των ΑΠΕ σε παραδοσιακούς οικισμούς. Η περίπτωση του Μεσαναγρού στο νησί της Ρόδου	249
--	-----

Αθανάσιος Μόγιας & Δέσποινα Καφετζή Γνώσεις και στάσεις μιας μικρής τοπικής κοινωνίας σε θέματα βιοποικιλότητας: Η περίπτωση της νήσου Τήλου	293
---	-----

Παναγιώτης Πιζήμολας & Βασίλης Παπαβασιλείου Οι κρήνες της Ρόδου στο πλαίσιο της τοπικής αειφόρου ανάπτυξης	333
---	-----

Αγγελική Αθανασακοπούλου & Πέρσα Φώκιαλη Εθελοντισμός των πολιτών και διαχείριση φυσικών καταστροφών. Μελέτη περίπτωσης για τη συμβολή των εθελοντικών οργανώσεων στη δασοφυτεύση στη νήσο Ρόδο	352
---	-----

Λουκάς Μουστάκας & Πέρσα Φώκιαλη

Πανελλήνια έρευνα καταγραφής δράσεων περιβαλλοντικής
επικοινωνίας με στόχο την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση
και την εκπαίδευση του πληθυσμού 367

**Νεκτάριος Σταύρου, Γιώτα Ξανθάκου, Άγγελος Ρωμανός
& Μαρία Καϊλα**

Συμμετοχή σε δραστηριότητες αναψυχής στο φυσικό περιβάλλον:
Η επίδραση στη συναισθηματική κατάσταση του ατόμου 435

Νίκος Τσαπαλιός & Πέρσα Φώκιαλη

Χρήση κινητών τηλεφώνων και επιπτώσεις στην ανθρωπινή
αισθητική. Γνώσεις και αντιλήψεις των μαθητών γυμνασίου 462

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ. ΤΟΠΟΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**Νίκος Ανδρεαδάκης & Γιώργος Γιαντσίδης**

Συνύπαρξη τοπικής και σχολικής κοινότητας για την αειφόρο ανάπτυξη:
Συγκριτική μελέτη των απόψεων εκπαιδευτικών Α΄/θμιας
και Β΄/θμιας εκπαίδευσης στην πόλη της Ρόδου, αναφορικά
με τη στοχοθεσία των δράσεων-ενεργειών της σχολικής
ως προς την τοπική κοινότητα και αντίστροφα 495

Νίκος Ανδρεαδάκης, Εμμανουήλ Κόνσολας & Βασίλειος Χριστινάκης

Απόψεις εκπαιδευτικών και διευθυντών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
για την αποτελεσματικότητα των Τμημάτων Ένταξης ως προς
την διαμόρφωση θετικής στάσης μαθητών και γονέων:
Η περίπτωση της Ρόδου 521

Αφροδίτη Κατσιγιάννη & Βικτωρία Κατσιγιάννη

Σύγχρονες περιβαλλοντικές προκλήσεις και επίκαιρα εκπαιδευτικά
αιτήματα: Από την ατομική συμπεριφορά στη συλλογική δράση 558

Ελένη Μπύρου & Βασίλης Παπαβασιλείου

Το Γκιζάνι της Ρόδου: Ανάπτυξη, σχεδιασμός, υλοποίηση
και αξιολόγηση Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
με μαθητές/τριες Δημοτικού Σχολείου 571

Νεζάμ Τζαμπερής, Δημήτρης Ματζάνος & Βασίλης Παπαβασιλείου Η διαμόρφωση ενεργών πολιτών σε τοπικό επίπεδο και η συμβολή της στην προώθηση της αειφορίας	593
Βασίλης Παπαβασιλείου, Γιώτα Ξανθάκου, Νίκος Ανδρεαδάκης, Δημήτρης Ματζάνος, Νεζάμ Τζαμπερής, & Μαρία Κάϊλα Πώς χάνονται τα γράμματα στους Ρομά»: Μια οπτική της κοινωνικής αειφόρου ανάπτυξης. Συγκριτική μελέτη στη Ρόδο ανάμεσα σε Ρομά και μη Ρομά μαθητές/ μαθήτριες	615
Παναγιώτης Σταμάτης & Βαρβάρα Δεληγιώργη Τοπικότητα και βιώσιμη ανάπτυξη: Η περίπτωση εκπαίδευσης μαθητών Ρομά της πόλεως Ρόδου σε περιβαλλοντικά ζητήματα	664
Θωμάς Μπερτζαμάνη Μαθητές με γλωσσική ετερότητα στο ελληνικό σχολείο: Στάσεις των δασκάλων	688
Κωνσταντίνα Αρετάκη, Πολυξένη Ράγκου & Νίκος Ανδρεαδάκης «Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (UNESCO): Η περίπτωση της Κρήτης μέσα από τη θεματολογία των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	713
Λουκάς Μουστάκας & Πέρσα Φώκιαλη Απόψεις και στάσεις των κατοίκων του νησιού της Ρόδου για τη δια βίου Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	748
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ	809

ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΜΙΚΡΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΗΛΟΥ

Αθανάσιος Μόγιας

Λέκτορας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Δέσποινα Καφεντζή

Απόφοιτη ΠΜΣ «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση», Πανεπιστημίου Αιγαίου

Εισαγωγή

Όλο και συχνότερα τις τελευταίες δεκαετίες συζητείται επίμονα στη δημόσια σφαίρα η ευθύνη που προέρχεται αποκλειστικά από τον ίδιο τον άνθρωπο απέναντι σε μία σειρά από περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση των υδάτων, του αέρα και του εδάφους, η απώλεια της βιοποικιλότητας. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60 ένα νέο ενδιαφέρον για το περιβάλλον προέκυψε στο ευρύ κοινό και μάλιστα με τη συζήτηση αυτή να ξεκινάει ταυτόχρονα σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου και η οποία συνοδεύτηκε από μια σταθερή τάση προς την σύσταση της προστασίας του περιβάλλοντος. Αποτέλεσμα αυτής της νέας οπτικής ήταν να ξεκινήσει μία προσπάθεια θέσπισης και εφαρμογής πολυάριθμων συμφωνιών ανά τον κόσμο με χαρακτήρα και ισχύ τοπικό, περιφερειακό ή/και παγκόσμιο και με αντικείμενα ενδιαφέροντος πολυποίκιλα, καθώς άλλες αφορούν στα βιοτικά και άλλες στα αβιοτικά στοιχεία των οικοσυστημάτων. Κατά τις τελευταίες, μάλιστα, δύο δεκαετίες, και εντός του πλαισίου της «βιώσιμης ανάπτυξης», η οποία προτείνει ουσιαστικά ένα μοντέλο συνοδοιπόρευσης μεταξύ της διατήρησης του φυσικού κόσμου και της ευημερίας του σύγχρονου ανθρώπου, τέτοιοι νόμοι δείχνουν να παίρνουν νέο περιεχόμενο και νόημα.

Πολλή συζήτηση γίνεται στις μέρες μας και για την έκταση στην οποία

έχει σημειωθεί πραγματική πρόοδος προς τη βιώσιμη ανάπτυξη. Και ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο πολλές ήταν εκείνες οι φωνές που αμφισβήτησαν την αποτελεσματικότητα ανάλογων διεθνών και εθνικών συμφωνιών, να φέρουν δηλαδή εις πέρας ζητήματα σχετιζόμενα με τη βιώσιμη ανάπτυξη, σε πολλές περιοχές, έχουν ήδη αρχίσει να εμφανίζονται και να προσφέρουν κάποια αισιοδοξία νέα πρότυπα, που απηχούν μια μάλλον μεταμο-ντέρνα προσέγγιση της σύγχρονης πραγματικότητας.

Θεμελιώδης αιτία για το αυξανόμενο ενδιαφέρον και την υποστήριξη των καινοτόμων αυτών προσεγγίσεων αποτελούν οι πρακτικοί περιορισμοί όπως αυτοί ανακύπτουν από τις επονομαζόμενες από επάνω προς τα κάτω (top-down) προσεγγίσεις, αναφορικά π.χ. με τη διαχείριση των φυσικών πόρων, μια κληρονομιά που προέκυψε από τις αμερικανικές και βρετανικές αποικιοκρατικές δυνάμεις, τα αποτελέσματα των οποίων έχουν γίνει εις βάθος αισθητά σε χώρες της Αφρικής, Λατινικής Αμερικής και Ασίας (π.χ. Rinzin κ.ά., 2009). Η ταχεία υποβάθμιση των φυσικών πόρων στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει κάνει εμφανή την αποτυχία των εθνικών κυβερνήσεων στη διαχείριση και προστασία τους. Επίσης ένας άλλος λόγος για τον οποίο δίνεται ιδιαίτερη σημασία σ' αυτά τα ζητήματα είναι η αυξανόμενη προσοχή τελευταία στα θέματα της φτώχειας και της ισότητας. Πολυάριθμες μελέτες έχουν επικρίνει τέτοιου είδους προσεγγίσεις, καθώς ισχυρίζονται ότι οι μεγάλοι περιορισμοί για τη χρήση των τοπικών φυσικών πόρων έχουν αρνητικές επιπτώσεις στους ήδη φτωχούς αγροτικούς πληθυσμούς που εξαρτώνται από αυτούς για την επιβίωσή τους τονίζουν, επίσης, τη ζωτική σημασία της ενεργού συμμετοχής των αγροτών στη διαχείριση των φυσικών πόρων και υποστηρίζουν την αποκέντρωση της εξουσίας στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο, προκειμένου να διασφαλιστεί η δημοκρατική λήψη αποφάσεων και η δίκαιη κατανομή των παροχών (Saito-Jensen & Nathan, 2011). Αυτή η νέα λοιπόν προσέγγιση, ή αλλιώς η από κάτω προς τα επάνω (bottom-up) προσέγγιση, που αναμένεται να δημιουργήσει συνθήκες πραγματικής βιωσιμότητας, κυρίως σε αγροτικές και ημιαστικές κοινωνίες, είναι ένας τομέας στον οποίο οι τοπικές πρωτοβουλίες δείχνουν να παίζουν ένα σημαντικό και ενθαρρυντικό ρόλο (π.χ. Marsden & Smith, 2005).

Στο πλαίσιο αυτής ακριβώς της συζήτησης, όροι όπως «Κοινωνία» και «Κοινότητα» εμφανίζονται να επιδέχονται πολλαπλές ερμηνείες, πολλές φο-

ρές μάλιστα αλληλοκαλυπτόμενες μεταξύ τους. Με το όρο «κοινωνία» εννοούμε ως επί το πλείστο ένα οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που συμβιώνουν σε ορισμένο τόπο και χρόνο και συνδέονται με θρησκευτικούς, πολιτικούς, εθνικούς κ.ά. δεσμούς, έχουν κοινά συμφέροντα και στόχους με τον όρο «κοινότητα» περιγράφουμε μία ένωση προσώπων που τα συνδέουν κοινά στοιχεία, όπως π.χ. η καταγωγή, οι γνώσεις, το χρώμα, οι ιδέες, ενώ ταυτόχρονα χαρακτηρίζονται και από στενές διαπροσωπικές σχέσεις, συναισθήματα, ηθική δέσμευση, κοινωνική συνοχή, κ.ά. (π.χ. Μπαμπινιώτης, 2008 Παπακωνσταντινίδης, 2005 Ζαϊμάκης, 2011). Η κοινότητα υποσχεται ένα καταφύγιο ασφάλειας και αλληλεγγύης, πόσο μάλλον σε έναν κατακερματισμένο κόσμο σαν αυτόν που βιώνουμε σήμερα, ο οποίος δυστυχώς δεν παρέχει επαρκείς ελπίδες και προσδοκίες για το μέλλον (Ζαϊμάκης, 2011).

Ωστόσο, για πολλές τοπικές κοινότητες ή "κοινότητες υποδοχής" (host communities), όπως συχνά συναντάται στη διεθνή βιβλιογραφία, οι οποίες βρίσκονται κοντά σε αξιοθέατα μεγάλης φυσικής κληρονομιάς, μια τέτοια συγκυρία εγείρει πολλά ζητήματα, καθώς δημιουργεί τόσο οφέλη όσο και κόστος, πολλές φορές μάλιστα ανυπολόγιστο. Το να ζει, δηλαδή, και να δραστηριοποιείται κανείς σε προστατευόμενες περιοχές, όπως π.χ. τις τοποθεσίες Natura 2000, του επιβάλλεται μια σειρά περιορισμών, όπως είναι η απαγόρευση της εντατικής γεωργίας ή δασοκομίας, καθώς και κατασκευής τόσο μικρής (π.χ. κτίρια κατοικιών) όσο και μεγάλης κλίμακας έργων (π.χ. αυτοκινητόδρομοι). Ως εκ τούτου, οι κοινότητες οφείλουν να περάσουν από μια σύνθετη διαδικασία εναρμόνισης με τους νέους νόμους, που περιλαμβάνει τόσο την προσαρμογή τους σ' αυτούς όσο και την επικοινωνιακή «αντίστασή» τους στις προτεινόμενες αλλαγές (π.χ. Mouró & Castro, 2010).

Οι προστατευόμενες περιοχές παρέχουν καίρια προστασία στους αυτόχθονους πληθυσμούς και χώρο για να συνεχίσουν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής τους, πολλαπλές περιβαλλοντικές υπηρεσίες, ακόμη και πέρα από τις αυστηρά οριοθετημένες περιοχές, όπως για παράδειγμα, έλεγχος της διάβρωσης, ανακύκλωση θρεπτικών και ασφαλές πόσιμο νερό, ευκαιρίες για αναψυχή και άλλες δραστηριότητες τουρισμού που βασίζονται στη φύση και οι οποίες καθημερινά πολλαπλασιάζονται σε όλο τον κόσμο (π.χ. de los Angeles Somarriba-Changa & Gunnarsdotter, 2012).

Οι εκτάσεις αυτών των περιοχών, όταν οι διαχειριστές τους δεν έχουν τεχνηέντως περιορίσει τη διασύνδεσή τους με τις τοπικές κοινότητες και δε λειτουργούν ως θύλακες απομόνωσης από την τοπική οικονομία, πέρα από το γεγονός ότι υπηρετούν σαφέστατα περιβαλλοντικούς σκοπούς, μπορούν να εξυπηρετήσουν με τον επιτυχέστερο δυνατό τρόπο την ίδια την τοπική οικονομία, αναδεικνύοντας το φυσικό κάλλος μιας περιοχής και καθιστώντας την με αυτόν τον τρόπο σε τουριστικό προορισμό, με αποτέλεσμα την οικονομική άνθησή της, την αύξηση των υπάρχοντων θέσεων εργασίας και εν γένει την προώθηση της περιβόητης ανάπτυξης.

Ο τουρισμός στις προστατευόμενες περιοχές, εφόσον και εάν πληροί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, μπορεί να αποτελέσει με επιτυχία το συνδυαστικό κρίκο μεταξύ της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, της αύξησης των οικονομικών μεγεθών (π.χ. εισοδημάτων) και της κοινωνικής ευημερίας του τοπικού πληθυσμού. Η έννοια του βιώσιμου τουρισμού σε προστατευόμενες περιοχές βασίζεται σ' αυτήν ακριβώς την αρχή (Daldeniz & Hampton, 2013). Ο τουρισμός είναι μια βιομηχανία που διαθέτει τη δυνατότητα να αναπτύξει την αγροτική επιχειρηματικότητα, η οποία φαίνεται να είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη κυρίως τέτοιων περιοχών με οφέλη αναμφισβήτητα (Jaafar κ.ά., 2014).

Ωστόσο, μόλις μια τοπική κοινότητα αποτελέσει ταξιδιωτικό προορισμό, η ζωή των κατοίκων της επηρεάζεται από τις τουριστικές δραστηριότητες. Για να επιτευχθεί αποτελεσματική τουριστική διαχείριση, η κοινοτική συμμετοχή θεωρείται συχνά ως ένα από τα πιο ουσιώδη στοιχεία, κοντολογίς η τουριστική ανάπτυξη που βασίζεται στις τοπικές κοινότητες μπορεί να οδηγήσει στη βιωσιμότητα, με την προϋπόθεση ότι οι κάτοικοι πρέπει να συναινούν στη διαδικασία. Όταν οι ντόπιοι συμμετέχουν στη διαδικασία διαχείρισης, έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν τα οφέλη που προκύπτουν από τον τουρισμό που λαμβάνει χώρα, με το να μοιράζονται τις γνώσεις τους και τις ιδέες τους για τη διατήρηση των τοπικών πόρων (Maneenetr κ.ά., 2014). Αφουγκράζοντας, όμως, κανείς τις τοπικές κοινότητες, αποτελεί μόνο την αρχή της διαδικασίας της αύξησης της τοπικής συμμετοχής. Ένα επόμενο βήμα είναι μέσω της δημιουργίας αποτελεσματικών συνεργασιών μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και των τοπικών αρχών, έτσι ώστε οι «ιθαγενείς» να αισθάνονται ότι τα αξιοθέατα είναι τόσο δική τους κληρονομιά, όσο και των τουριστών (π.χ. Hampton, 2005).

Αυτή όμως η συμμετοχή για την οποία έγινε λόγος αμέσως παραπάνω, για να είναι ουσιαστική και αξιόπιστη θα πρέπει να προϋποθέτει αλλά και να συνεπάγεται τόσο την «ευαισθητοποίησή» τους όσο και τη κατοχή από μεριά τους της απαραίτητης «γνώσης» (Μόγιας, 2013). Όσον αφορά στο πρώτο ζήτημα, μία τοπική κοινωνία για να θεωρείται ευαισθητοποιημένη θα πρέπει πρωτίστως οι πολίτες της να διακατέχονται από φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις. Επειδή οι στάσεις των τοπικών κοινοτήτων που ζουν δίπλα σε μια προστατευόμενη περιοχή αποτελούν σημαντικό δείκτη της προθυμίας τους να συμμετάσχουν στη διατήρηση των πόρων, η παρακολούθηση, ως εκ τούτου, των στάσεων των χρηστών των τοπικών πόρων θα μπορούσε να βοηθήσει στη βελτίωση της διαχείρισης αυτών των περιοχών (Osoy, 2009).

Δεδομένου ότι οι στάσεις μαθαίνονται μέσα από μια διαδικασία κοινωνικοποίησης (Fishbein & Ajzen, 1975 στο Hogg & Vaughan, 2010), η ανάπτυξη φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων, σύμφωνα με τη διάσκεψη της Τιφλίδας (1977), συνιστά έναν από τους πιο σημαντικούς στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ως περιβαλλοντική στάση προσδιορίζεται «η ψυχολογική τάση που εκφράζεται με την αξιολόγηση του φυσικού περιβάλλοντος με κάποιο βαθμό εύνοιας ή δυσμένειας» (Milfont, 2007 Milfont κ.ά, 2010).

Σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι η θετική στάση των τοπικών πληθυσμών που ζουν κοντά σε προστατευόμενες περιοχές είναι σημαντική στον εγκαίνιασμό κατάλληλων μέτρων για την επίλυση προβλημάτων διατήρησης (π.χ. Osoy, 2009). Ένας από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση των ανθρώπων απέναντι στη διατήρηση των προστατευόμενων περιοχών είναι η αξία που αποδίδουν στους ίδιους τους πόρους. Άλλοι παράγοντες περιλαμβάνουν τα επίπεδα της ευαισθητοποίησής τους, τις σχέσεις τους με όσους εμπλέκονται εργασιακά με την προστατευόμενη περιοχή, καθώς και τις υπηρεσίες και παροχές που λαμβάνουν από την προστατευόμενη περιοχή καθ' αυτή. Η ενδεχόμενη αρνητική στάση συνδέεται συχνά με την έλλειψη συμμετοχής του κοινού στη διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι περιορισμοί που προκύπτουν στην χρήση των πόρων τείνουν να αντιτάσσονται στα ευεργετήματα της διατήρησης, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συγκρούσεις μεταξύ κατοίκων και του προσωπικού διαχείρισης αυτών των περιοχών.

Αναφορικά με το δεύτερο ζήτημα, προϋπόθεση επιτυχούς συμμετοχής

των πολιτών στα κοινά αποτελεί η «γνώση». Στη διεθνή κοινότητα αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της τοπικής γνώσης, η οποία θεωρείται βασικός παράγοντας για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (Berkes et al., 2000). Μάλιστα στη σχετική βιβλιογραφία τη συναντούμε ως «Τοπική Οικολογική Γνώση» (Local Ecological Knowledge) και περιλαμβάνει τις γνώσεις που μπορεί να έχει ένα άτομο ή μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων για το τοπικό τους φυσικό περιβάλλον. Αυτή η τοπική ή κατ' άλλους «γηγενής» γνώση, αναφέρεται ουσιαστικά σε έναν τύπο εξειδικευμένης γνώσης που αναπτύσσεται γύρω από συγκεκριμένες συνθήκες ζωής σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, η οποία έχει τα χαρακτηριστικά να συσσωρεύεται και να μεταβιβάζεται από την μία γενιά στην άλλη. Πηγές αυτής της γηγενούς γνώσης αποτελούν οι τοπικοί χρήστες των διαφόρων πόρων μιας περιοχής, όπως π.χ. οι καλλιεργητές, οι κτηνοτρόφοι, οι ψαράδες, οι υλοτόμοι κ.ά., κατηγορίες επαγγελματιών με συσσωρευμένη εμπειρία αιώνων, που επιπρόσθετα αποτελούν ένα πολύτιμο εργαλείο και για την πολυσυζητημένη διατήρηση και διαχείριση των πολύπαθων Προστατευόμενων Περιοχών (Μόγιας, 2013).

Τελευταία όλο και συχνότερα εμφανίζεται μία σχετική με τη γνώση αλλά και την τοπική κοινωνία φράση, η «μάθηση βασισμένη στην κοινότητα» (community-based learning). Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια συμμετοχική, στοχευμένη μαθησιακή διαδικασία που προσφέρει γνώσεις, αξίες και δεξιότητες σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη μιας κοινότητας, χωρίς να εστιάζει απαραίτητα στη μαθητιώσα νεολαία, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αναπτυξιακές ανάγκες της ίδιας της κοινότητας. Καθώς η βασισμένη στην κοινότητα μάθηση ξεφεύγει κατά κόρον από τα όρια της τυπικής εκπαίδευσης, χαρακτηριστικό γνώρισμά της θα πρέπει να είναι η «δια βίου μάθηση» (life-long learning), μια συνειδητή, δηλαδή, και συνεχής μαθησιακή διαδικασία, προκειμένου να δομηθεί η νέα γνώση με τη σύμπραξη κάθε είδους μάθησης (τυπικής, μη τυπικής και άτυπης) (Μόγιας, 2013). Παράλληλα, η μάθηση βασισμένη στην κοινότητα μπορεί να συνδυαστεί και με έναν άλλο τύπο μάθησης (ο οποίος μπορεί βέβαια να εστιάζει κάπως περισσότερο στην τυπική εκπαίδευση, έχει άμεση σχέση όμως και αυτός με την τοπική κοινωνία), γνωστό στη διεθνή βιβλιογραφία κατά τα τελευταία χρόνια ως "place-based education", όρο που θα μπορούσαμε να αποδώσουμε ως «τοποκεντρική εκπαίδευση». Η τοποκεντρική εκπαίδευση θα μπορού-

σε να χαρακτηριστεί ως η παιδαγωγική της Κοινότητας, η επανένταξη του ατόμου στα πάτρια εδάφη του και η αποκατάσταση των ουσιαστικών δεσμών μεταξύ ενός ατόμου και της περιοχής όπου ζει και δραστηριοποιείται (Sobel, 2005). Η τοποκεντρική εκπαίδευση είναι ουσιαστικά η διαδικασία κατά την οποία χρησιμοποιείται η τοπική κοινότητα και το περιβάλλον της ως σημείο εκκίνησης για να διδαχθούν έννοιες στις τέχνες, τη γλώσσα, τα μαθηματικά, τις κοινωνικές και φυσικές επιστήμες και άλλες περιοχές ενός αναλυτικού προγράμματος δίνοντας έμφαση σε αληθινές μαθησιακές εμπειρίες με προσωπική εμπλοκή, αυτή η προσέγγιση αυξάνει την ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών, τούς βοηθά να αναπτύξουν ισχυρότερους δεσμούς με την κοινότητά τους, ενισχύει την εκτίμησή τους για τον φυσικό κόσμο και δημιουργεί μια αυξημένη δέσμευση να την υπηρετούν ως ενεργοί, συμβαλλόμενοι πολίτες (Sobel, 2005).

Λαμβάνοντας υπόψη όσα προαναφέρθηκαν παραπάνω, και σύμφωνα με τον Rinzin κ.ά. (2009), το πρώτο ζήτημα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι η ανάπτυξη μιας πολιτικής διατήρησης που να στηρίζεται στο θρησκευτικό και πολιτιστικό ήθος των τοπικών κοινωνιών, να εγγυάται την έμπρακτη συμμετοχή των μελών τους κάνοντας την τουριστική ανάπτυξη το κλειδί στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας χωρίς να απειλείται ούτε η τοπική κουλτούρα ούτε το οικοσύστημα.

Η βιοποικιλότητα στο επίκεντρο των προστατευόμενων περιοχών

Για τον όρο βιολογική ποικιλότητα (biological diversity) ή βιοποικιλότητα (biodiversity) έχουν δημοσιευθεί και προταθεί κατά καιρούς αρκετοί ορισμοί (π.χ. Gaston & Spicer, 2008). Ωστόσο, ο όρος έγινε ευρέως γνωστός και ιδιαίτερα δημοφιλής μετά τον επίσημο ορισμό που δόθηκε κατά το συνέδριο για το «Περιβάλλον και την Ανάπτυξη» το 1992 στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας. Ειδικότερα η συνθήκη του Ρίο, ως βιολογική ποικιλότητα ορίζει «την ποικιλομορφία των ζωντανών οργανισμών, όλων των οικοσυστημάτων (χερσαίων, θαλάσσιων και άλλων υδάτινων οικοσυστημάτων), καθώς και την ποικιλότητα των οικολογικών σχηματισμών των οποίων είναι μέλη. Στο τελευταίο περιλαμβάνεται η ποικιλότητα εντός των ειδών, μεταξύ των ειδών και μεταξύ οικοσυστημάτων» (United Nations, 1992). Απλο-

ποιώντας τον παραπάνω ορισμό, μια πιο συνεκτική και αρκετά απλουστευμένη προσέγγιση του όρου βιοποικιλότητα, είναι η ποικιλομορφία της ζωής σε όλες της τις εκφάνσεις, δηλαδή περιλαμβάνει όλους τους έμβιους οργανισμούς (όπως ζώα, φυτά και βακτήρια), αλλά και τους αβιοτικούς παράγοντες (όπως ωκεανούς, λίμνες, ποτάμια κ.λπ.).

Με μια πρώτη ανάγνωση ο παραπάνω ορισμός εστιάζει στα τρία δομικά επίπεδα της ζωής: (1) στη Γενετική ποικιλότητα (αφορά στην ποικιλομορφία γονιδίων και χρωμοσωμάτων, δηλαδή εκφράζει το εύρος των κληρονομικών καταβολών ενός συγκεκριμένου είδους), (2) στην ποικιλότητα των Ειδών (είναι ο αριθμός των ζωντανών οργανισμών (φυτών, ζώων κ.λπ.) που υπάρχουν στον πλανήτη Γη) και (3) στην Οικολογική ποικιλότητα ή ποικιλότητα των οικοσυστημάτων (είναι ο αριθμός των βιοκοινοτήτων, οικότοπων και οικοσυστημάτων της βιόσφαιρας) (Primack κ.ά., 2007).

Ήδη από τη σύνοδο κορυφής του Ρίο, πριν από 22 χρόνια, κατέστη σαφές ότι η απώλεια της βιοποικιλότητας, ως σύγχρονο περιβαλλοντικό πρόβλημα υπερβαίνει τα σύνορα των κρατών και ότι αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και το ανθρωπογενές. Η μείωσή της έχει άμεση σχέση με τις αλλαγές του κλίματος και τη συνεχώς αυξανόμενη και περισσότερο πολύπλοκη ανθρωπινή δραστηριότητα και ως εκ τούτου απασχολεί σε έντονο βαθμό την παγκόσμια κοινή γνώμη, διότι ο ρυθμός απώλειάς της είναι εξαιρετικά ανησυχητικός (Τσάλτας & Γρηγορίου, 1994 Peyton κ.ά., 1995).

Μολονότι οι μετασχηματισμοί ή και οι εξαφανίσεις των ειδών είναι αποτέλεσμα φυσικών διαδικασιών που γίνονται δια μέσου του μηχανισμού της εξέλιξης, δηλαδή πρόκειται για μια φυσική διεργασία γέννησης και εξαφάνισης που συμβαίνει εδώ και 3 δισεκατομμύρια χρόνια (Wilson, 1992), η απότομη, ωστόσο, εξαφάνιση στο διάβα του χρόνου μεγάλου πλήθους οργανισμών σχετίζεται με τις ξαφνικές και έντονες φυσικές, γεωλογικές ή κλιματικές αλλαγές, ενώ στην εποχή μας οι απότομες εξαφανίσεις ειδών αποδίδονται κυρίως στην πορεία του ανθρώπου και τη νοοτροπία με την οποία διαχειρίζεται την ανάπτυξη (οικονομική, τεχνολογική και κοινωνική) η οποία και εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για το φυσικό περιβάλλον και ειδικότερα για τη βιοποικιλότητα. Ο ρυθμός εξαφάνισης των ειδών, γίνεται ακόμη πιο ανησυχητικός, εξαιτίας της συνεχούς υποβάθμισης των βιοτόπων, καθώς δεν παρέχεται η δυνατότητα στα είδη να προλάβουν να

προσαρμόσθουν σε ένα φυσικό περιβάλλον με τις συνεχείς και πολύ συχνά χωρίς δυνατότητα επαναφοράς αλλοιώσεις που υφίσταται. Ακόμη πιο επικίνδυνος καθίσταται και ο κατακερματισμός ολόκληρων οικοσυστημάτων που φιλοξενούν είδη μοναδικά, τα οποία δε συναντώνται πουθενά αλλού και η εξαφάνισή τους επιφέρει την απλοποίηση των οικοσυστημάτων αυτών (Peyton κ.ά., 1995). Σύμφωνα με σύγχρονες επιστημονικές μελέτες και τον ανώτατο πιθανολογούμενο αριθμό των ειδών, εκτιμάται ότι μέσα στα επόμενα 20 με 30 χρόνια, υπάρχει ο κίνδυνος να χαθεί περισσότερο από 1 εκατομμύρια είδη φυτών και ζώων, εξαιτίας των περιβαλλοντικών αλλαγών που προκαλούνται βασικώς από το ίδιο το ανθρώπινο είδος. Είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό το γεγονός ότι 100 περίπου είδη κάθε μέρα εξαφανίζονται (Τσάλτας & Γρηγορίου, 1994 Peyton κ.ά., 1995).

Η βιοποικιλότητα, μέσα στο πέρασμα των χρόνων, φαίνεται να απειλείται διαρκώς από τον άνθρωπο μέσα από τους πολέμους που κάνει, την ανελέητη λαθροθηρία, την αλματώδη τουριστική και βιομηχανική ανάπτυξη, την εντεινόμενη αλλοίωση και διάβρωση του εδάφους, τη δημιουργία γενετικά τροποποιημένων ειδών, την παραγωγή παρασιτοκτόνων και άλλων ρυπογόνων, τοξικών ή και ραδιενεργών ουσιών, την αστικοποίηση και την αυξανόμενη φτώχεια, την ανεπανόρθωτη υποβάθμιση και τον κατακερματισμό των βιοτόπων (Πανέτσος, 2009). Οι μεγαλύτερες απειλές για την απώλεια της βιολογικής ποικιλότητας συνοψίζονται στις εξής: 1. Απώλεια των ενδιαιτημάτων, 2. Εισαγωγή ξενικών ειδών, 3. Ρύπανση (αέρα εδάφους και υδάτων), 4. Υπερκατανάλωση και 5. Υπερπληθυσμός (Primack κ.ά., 2007 Gaston & Spicer, 2008).

Στη σύμβαση του Ρίο εμπεριέχονται οι βασικές υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων κρατών και οι κύριες ενέργειες για τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας. Οι ενέργειες αυτές διαχωρίζονται σε *in situ* και *ex situ*. Η *in situ* διατήρηση, είναι η διατήρηση των ειδών στη φυσική τους θέση και αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη συστηματική οργάνωση δικτύων προστατευόμενων περιοχών (Primack κ.ά., 2007 Gaston & Spicer, 2008), στο πλαίσιο μιας εθνικής στρατηγικής για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Αναφορικά με την *ex situ* διατήρηση, πρόκειται για τη διατήρηση ειδών μέσα σε εργαστηριακούς χώρους και όχι στα φυσικά οικοσυστήματα. Αποσκοπεί, κυρίως στην αναπαραγωγή ζώων και την τεχνητή επικοινωνία φυτών, καθώς και στη δημιουργία τραπεζών σπόρων. Ωστόσο, ο πρώτος

τύπος διατήρησης εμφανίζεται να έχει κυρίαρχο και πρωτεύοντα ρόλο σε σχέση με τον δεύτερο (Gaston & Spicer, 2008).

Στο πλαίσιο διατήρησης και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της βιολογικής ποικιλότητας, έχουν κατά καιρούς υπογραφεί και τεθεί σε εφαρμογή πολλά νομοθετικά κείμενα, άλλα με μεγαλύτερη και άλλα με μικρότερη επιτυχία. Παραδείγματα τέτοιων κειμένων αποτελούν οι συμβάσεις της Βόννης, της Βέρνης και της Βαρκελώνης. Η πρώτη τέθηκε σε ισχύ το 1983 με σκοπό τη διατήρηση των μεταναστευτικών ειδών άγριας πανίδας, όπως ορνιθοπανίδας, ιχθυοπανίδας, θηλαστικών και ασπόνδυλων. Η σύμβαση της Βέρνης υπογράφηκε το 1979 και τέθηκε σε ισχύ το 1982, ενώ στην Ελλάδα κυρώθηκε με το Ν. 1335/83 (ΦΕΚ 32 Α/83) και υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέλη να διατηρήσουν την άγρια ζωή (πανίδα και χλωρίδα) των φυσικών ενδιαιτημάτων τους, με ιδιαίτερη προσοχή στα είδη που απειλούνται με εξαφάνιση και είναι εξαιρετικά ευάλωτα, συμπεριλαμβανομένων και των μεταναστευτικών ειδών. Τέλος, η σύμβαση της Βαρκελώνης αφορά στην προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση, αλλά και τη δημιουργία περιοχών ειδικής προστασίας στη θαλάσσια και παράκτια ζωή.

Επιπλέον, η διατήρηση απειλούμενων ειδών επιτυγχάνεται και μέσω των διεθνών συμφωνιών της CITES (Conservation on International Trade in Endangered Species), της Σύμβασης της Ουάσιγκτον (1973) που αφορά στο Διεθνές Εμπόριο των Απειλούμενων Ειδών Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας και της συνθήκης Ramsar που αφορά στους υδροβιότοπους διεθνούς σημασίας και υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 1971 (η συνθήκη Ramsar τέθηκε σε ισχύ το 1975, ενώ στην Ελλάδα επικυρώθηκε με το Ν.Δ. 191/74) τα συμβαλλόμενα μέλη της συμφωνίας αποδέχονται ότι οι υδροβιότοποι είναι φυσικοί πόροι με μεγάλη αξία και αποτελούν ενδιαιτήματα σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας (κυρίως ορνιθοπανίδας).

Επίσης, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης κάποιες από τις Κοινοτικές Οδηγίες που υπάρχουν για τη διατήρηση και προστασία των διαφόρων επιπέδων της βιοποικιλότητας, αποτελούν η Οδηγία 79/409/ΕΟΚ και η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, οι οποίες μνημονεύονται στο σημείο αυτό, καθώς έχουν άμεση σχέση και με την υπό μελέτη, στην παρούσα εργασία, περιοχή της νήσου Τήλος. Η πρώτη οδηγία αφορά στη διατήρηση των άγριων πτηνών και στοχεύει στην προστασία της ορνιθοπανίδας (μεταναστευτική και μη) και των βιοτόπων της στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η συγκεκριμένη οδηγία τέθηκε

σε ισχύ το 1981 και υποχρεώνει τα μέλη να διατηρήσουν τόσο τους πληθυσμούς των άγριων πτηνών όσο και τους βιοτόπους τους, προκειμένου να επιτευχθεί αποτελεσματικά η προστασία τους. Μέσα από την οδηγία αυτή οι περιοχές στις οποίες απαντώνται τα διάφορα είδη άγριας ορνιθοπανίδας χαρακτηρίζονται ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας (Special Protected Areas – SPA), οι οποίες περιλαμβάνονται και στο νεότερο χρονικά Ευρωπαϊκό δίκτυο «Natura 2000». Η κοινοτική οδηγία 92/43/ΕΟΚ αφορά στη διατήρηση των φυσικών οικότοπων (βιοτόπων), καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. Η οδηγία αυτή έρχεται να συμπληρώσει την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ και υποχρεώνει τα Κράτη – Μέλη της νυν Ευρωπαϊκής Ένωσης να προβούν στις απαιτούμενες λήψεις μέτρων για τη διασφάλιση της διατήρησης της βιολογικής ποικιλότητας στην Ευρώπη μέσα από τη διατήρηση ή και την αποκατάσταση φυσικών βιοτόπων και συγκεκριμένων ειδών χλωρίδας και πανίδας.

Η διατήρηση των βιοκοινοτήτων μπορεί να επιτευχθεί με την ίδρυση προστατευόμενων περιοχών, την αποτελεσματική διαχείρισή τους, την εφαρμογή μέτρων προστασίας εκτός των περιοχών αυτών και την αποκατάσταση βιοκοινοτήτων που βρίσκονται σε ήδη υποβαθμισμένα περιβάλλοντα. Σύμφωνα με την Διεθνή Ένωση για την Προστασία της Φύσης (International Union for the Conservation of Nature), οι προστατευόμενες περιοχές έχουν ταξινομηθεί σε 6 κατηγορίες: (1) Αυστηρά προστατευόμενες περιοχές φύσης και άγριας ζωής, (2) Εθνικά Πάρκα, (3) Εθνικά μνημεία και μνημεία φύσης, (4) Διαχειριζόμενα καταφύγια άγριας ζωής και αποθέματα φύσης, (5) Προστατευόμενα χερσαία και θαλάσσια τοπία και (6) Προστατευόμενες περιοχές διαχειριζόμενων πόρων.

Η Βιοποικιλότητα στην Ελλάδα και την Τήλο

Σύμφωνα με πολυετή ερευνητικά δεδομένα, η Ελλάδα (παρά τη μικρή της έκταση) παρουσιάζει ίσως την πλουσιότερη ποικιλότητα ειδών χλωρίδας και πανίδας στον Ευρωπαϊκό χώρο. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης και διαμόρφωσης των κλιματικών συνθηκών της, αλλά και της γεωλογικής της ιστορίας, παρουσιάζει μια ποικιλία φυτών από τη Μεσόγειο, την Ευρώπη, την Ασία, αλλά και τη Β. Αφρική. Επιπλέον, η μετανάστευση πολλών ει-

δών είτε από το Βορρά είτε από το Νότο έχουν ως απόρροια τον εμπλουτισμό της χλωρίδας και της πανίδας των περιοχών της χώρας και την αύξηση της βιολογικής τους ποικιλομορφίας. Βάσει αυτών των στοιχείων κατατάσσεται στις χώρες της Ευρώπης με την πιο πλούσια χλωρίδα. Αναφορικά με τη βλάστηση και παρόλη την πίεση από την ανθρώπινη παρουσία στην οποία υποβλήθηκε αυτός ο τόπος για πολλές χιλιάδες χρόνια (το ποσοστό της δασοκάλυψης σήμερα από πυκνά δάση ανέρχεται στο 25% μόνο του εδάφους, ένα άλλο 25% από αραιά δάση και θαμνόφυτες περιοχές και το υπόλοιπο είναι γυμνά βουνά και βοσκοτόπια ή καλλιεργημένοι κάμποι και κοιλάδες), πάνω από 6.000 είδη φυτών κατάφεραν να επιζήσουν μέχρι τις μέρες μας, ένας αριθμός που είναι πολλές φορές μεγαλύτερος από αυτόν που διαθέτουν πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες μαζί, ενώ ακόμη πιο εντυπωσιακός καθίσταται ο αριθμός των ενδημικών φυτών (ξεπερνάει τα 700 είδη) (Σφήκας, 2000 – 2006 Αριανούτσου-Φαραγγιτάκη, 2007). Εκείνο που καθιστά, ωστόσο, την Ελλάδα πραγματικό παράδεισο, δεν είναι ο αριθμός των φυτικών ειδών, αλλά η σπανιότητα πολλών από αυτά.

Μέχρι σήμερα ο συνολικός αριθμός των πανιδικών ειδών της Ελλάδας κυμαίνεται μεταξύ 30.000 και 50.000. Συνολικά έχουν βρεθεί 1.174 είδη και περίπου 300 επιπλέον υποείδη σπονδυλωτών ζώων και 20.000–30.000 ασπόνδυλων, ενώ εκτιμάται ότι διαθέτει περίπου 1.500 ενδημικά είδη ζώων (Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, 1996. Καλδέλλης κ.ά., 2005 Αριανούτσου-Φαραγγιτάκη, 2007). Αξίζει να σταθούμε σε μια συγκεκριμένη πανιδική κατηγορία, εκείνη της ορνιθοπανίδας σε μια χώρα που χαρακτηρίζεται από τόσες πολλές γεωγραφικές και κλιματολογικές αντιθέσεις, η οποία αποτελεί μάλιστα ένα από τα σημαντικότερα περάσματα των αποδημητικών ειδών της ορνιθοπανίδας από τη Βόρεια Αφρική προς την κεντρική και βόρεια Ευρώπη, ο αριθμός των ειδών που έχει καταγραφεί ξεπερνάει τα 400. Και στην περίπτωση αυτή, όμως, η σπουδαιότητα δεν είναι επακόλουθο των αριθμών, αλλά του γεγονότος ότι φιλοξενεί σημαντικούς πληθυσμούς ορισμένων ειδών που απειλούνται παγκοσμίως με εξαφάνιση, όπως για παράδειγμα ο Αργυροπελεκάνος (*Pelecanus crispus*), η Λαγύνα (*Phalacrocorax pygmeus*), ο Μαυρόγυπας (*Aegypius monachus*), ο Βασιλαετός (*Aquila heliaca*) κ.ά., ενώ δε θα πρέπει να λησμονούμε και το γεγονός ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να παίζει εξέχοντα ρόλο για τα αναπαράγόμενα υδρόβια και αρπακτικά είδη.

Διάσπαρτα στις Ελληνικές θάλασσες, τα νησιά και οι βραχονησίδες φιλοξενούν πολύ σημαντικά τμήματα της Ελληνικής βιοποικιλότητας, ενώ η ιδιαιτερότητα των περιοχών αυτών –καθώς χαρακτηρίζονται από τα δικά τους χλωριδικά στοιχεία και παρουσιάζουν μεγάλο αριθμό σπάνιων και ενδημικών ειδών– απαιτεί ιδιαίτερη διαχειριστική προσέγγιση. Η Τήλος ανήκει στο Δωδεκανησιακό σύμπλεγμα και βρίσκεται νοτιοανατολικά στον Ελλαδικό χώρο. Με συνολική έκταση 64,3 km², είναι ένα από τα μικρότερα νησιά των Δωδεκανήσων. Βρίσκεται βορειοδυτικά της Ρόδου, μεταξύ Ρόδου και Κω και γειτονεύει με τη Νίσυρο, τη Σύμη και τη Χάλκη. Περιμετρικά του νησιού υπάρχουν 16 βραχονησίδες και οι μικρότερες νησίδες «Γαϊδουρονήσι» και η «Αντίτηλος» σε απόσταση 2 ναυτικών μιλίων. Η Τήλος φιλοξενεί μια μεγάλη ποικιλία σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας. Το νησί παρουσιάζει ένα πλούσιο φρυγανικό οικοσύστημα, ένα προδασικό οικοσύστημα με αείφυλλα σκληρόφυλλα, μια χασμοτική βλάστηση κάβων βράχων, ένα παράκτιο οικοσύστημα (βραχώδεις ακτές, αμμώδεις παραλίες), μια υγρόφιλη βλάστηση και ένα αγροοικοσύστημα (Παπαθεοδώρου & Πάγκα, 2006). Τα φρύγανα καλύπτουν μεγάλες εκτάσεις της Τήλου, ενώ σημαντική οικολογική αξία έχουν οι πεδινές περιοχές του νησιού με τις Ήμερες Βελανιδιές (*Quercus thaburiensis macrolepis*) και τις Γραμιθιές (*Pistacia terebinthus palaestina*) η ύπαρξή τους θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς σε άλλα νησιά της Δωδεκανήσου αυτές οι δενδρόφυτες πεδιάδες έχουν σχεδόν εξαφανιστεί και επιπρόσθετα διότι αποτελούν καταφύγιο και πηγή τροφών για πολλά είδη πουλιών, μικρών θηλαστικών και ασπόνδυλων (Ρήγας & Ξενογιάννη, 2011).

Ένα νησί τόσο μικρό σε έκταση και με 500 περίπου μόνιμους κατοίκους, διαθέτει 155 είδη πουλιών (εκ των οποίων τα 38 είναι διεθνώς υπό καθεστώς προστασίας) και ιδιαίτερα πλούσια χλωρίδα (περισσότερα από 1.000 είδη) σε 16 διαφορετικούς βιότοπους, ενώ και στο θαλάσσιο χώρο του φιλοξενούνται σπάνια είδη, όπως η Μεσογειακή Φώκια.

Εκπαίδευση για τη Βιοποικιλότητα

Η βιοποικιλότητα αποτελεί ένα αναδυόμενο θέμα τόσο για την επιστημονική έρευνα, όσο και την κοινωνία και πρόσφατα την εκπαίδευση (Μόγιας

κ.ά., 2013), καθώς η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση τείνει να διασπαστεί σε επιμέρους και πιο συγκεκριμένα θέματα, όπως για παράδειγμα την εκπαίδευση για την κλιματική αλλαγή, την εκπαίδευση για τη βιοποικιλότητα κ.λπ. (π.χ. Peyton κ.ά., 1995).

Η εκπαίδευση για τη βιοποικιλότητα εστιάζει στη μετάδοση γνώσεων για τη βιοποικιλότητα και πρωτίστως στο να δημιουργήσει πολίτες αφοσιωμένους, ικανούς και πρόθυμους να εργαστούν (είτε ατομικά, είτε συλλογικά) για τη διατήρηση ή και την προστασία της σε τοπικό, περιφερειακό ή/και παγκόσμιο επίπεδο. Η εκπαίδευση σχετικά με τη βιοποικιλότητα γίνεται ως επί το πλείστο μέσω προγραμμάτων ΠΕ, τα οποία υλοποιούνται τόσο από τα σχολεία, όσο και από άλλους φορείς, (κυρίως Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις – ΜΚΠΟ), Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) και Μουσεία Φυσικής Ιστορίας (Peyton κ.ά., 1995).

Στην παρούσα εργασία το ενδιαφέρον εστιάζεται στις μη περιβαλλοντικές κυβερνητικές οργανώσεις οι οποίες δρουν ως φορείς διαχείρισης του βιοφυσικού περιβάλλοντος. Καθώς η μελέτη εστιάζει (αναφορικά με τον τύπο εκπαίδευσης) στην μη τυπική εκπαίδευση και ειδικότερα στις ΜΚΠΟ, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε εν συντομία τα εξής: αυτές αποσκοπούν όχι μόνο στη διάδοση της γνώσης, αλλά και στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων, που θα οδηγήσουν αντίστοιχα σε μια φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Η σχέση που θα αναπτύξει ο πολίτης με το περιβάλλον και το ενδιαφέρον του για τη φύση έχει άμεση σχέση με την ενημέρωσή του γι' αυτό (γνώσεις), αλλά και με την επαφή του με το φυσικό περιβάλλον (δράση) τα δύο αυτά στοιχεία είναι εξίσου σημαντικά, καθώς από τη μια η πραγματική αλλαγή σε μια φιλοπεριβαλλοντική στάση θα προκύψει μέσα από τις εκπαιδευτικές στρατηγικές που δίνουν στους πολίτες και στους μαθητές μια αίσθηση συμμετοχής, αλλά από την άλλη η εξειδικευμένη περιβαλλοντική γνώση θα εξασφαλίσει τη σταθερότητα των στάσεων αυτών στις συνθήκες και στο χρόνο (Παρασκευόπουλος, 2009).

Για τις ΜΚΠΟ, η Περιβαλλοντική Αγωγή των ενηλίκων θεωρείται πολύ σημαντική, επειδή η κρισιμότητα της οικολογικής κατάστασης του πλανήτη μας συνεπάγεται ανεπάρκεια χρόνου. Επομένως, εμείς οι μεγαλύτεροι δεν μπορούμε να συνεχίζουμε να στρουθοκαμηλίζουμε καλυπτόμενοι αποκλειστικά πίσω από την όποια περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών μας, των μελλοντικών δηλαδή πολιτών, προκειμένου να ληφθούν τα αναγκαία

μέτρα, αλλά για να υπάρξει η απαραίτητη γνωστική και συμπεριφοριστική αλλαγή απαιτείται η όσο το δυνατό μεγαλύτερη και κυρίως έγκαιρη συμμετοχή. Στο πλαίσιο αυτής της γενικότερης κατάστασης που επικρατεί και της ανάγκης δημιουργίας φορέων που θα συμβάλλουν στην ενημέρωση, πληροφόρηση της κρισιμότητας και δραστηριοποίηση των πολιτών για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, ιδρύθηκε το σωματείο με την επωνυμία «Πάρκο Τήλου» (Tilos Park Association).

Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί, (α) εάν και κατά πόσο οι κάτοικοι της Τήλου αναγνωρίζουν το φυσικό πλούτο του νησιωτικού περιβάλλοντος στην οποία ζουν, (β) αν οι στάσεις που διατηρούν απέναντι σε αυτόν τον φυσικό πλούτο και γενικότερα στο φυσικό περιβάλλον είναι φιλοπεριβαλλοντικές και τέλος (γ) η σχέση της τοπικής κοινωνίας με την τοπική μη κυβερνητική περιβαλλοντική οργάνωση «Πάρκο Τήλου», καθώς και το πώς αντιλαμβάνονται το ρόλο και τις δράσεις της στην περιοχή.

Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη με τη χρήση ημι-δομημένης συνέντευξης η χρησιμότητα της οποίας διαφαίνεται στην ανάγκη απόσπασης πληροφοριών, γνώμων και πεποιθήσεων (Mishler, 1996: 29), αποσκοπώντας ουσιαστικά στην αποτύπωση της ιστορίας που κρύβεται πίσω από τις εμπειρίες του κάθε συμμετέχοντα και με απώτερο σκοπό τη συλλογή/παραγωγή όσο το δυνατό χρήσιμων δεδομένων (Mishler, 1996 Ιωσηφίδης, 2008). Επομένως, πρόκειται για μια διαδραστική διαδικασία που εμπεριέχει προσωπικές εμπειρίες, αφηγήσεις, ερμηνείες, αναμνήσεις, απόψεις, σκέψεις, ιδέες, συναισθήματα και αισθήματα, συμπεριφορές, ηθικές αρχές και προσωπικές αντιλήψεις (Ιωσηφίδης, 2008 Mason, 2010), δηλαδή σε όλα όσα αποσκοπεί η συγκεκριμένη έρευνα.

Το πρωτόκολλο που κατασκευάστηκε για την ημι-δομημένη συνέντευξη, περιείχε ερωτήσεις για τα δημογραφικά στοιχεία των συνεντευξιζόμενων, ειδικές ερωτήσεις για τη διερεύνηση του γνωστικού τους επιπέδου σε ζητήματα βιοποικιλότητας και για το πώς αντιλαμβάνονται το ρόλο των Μη Κυβερνητικών Περιβαλλοντικών Οργανώσεων γενικότερα και ειδικό-

τερα της ΜΚΠΟ «Πάρκο Τήλου» σε θέματα πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας, καθώς και τις 15 δηλώσεις της αναθεωρημένης κλίμακας NEP (New Ecological Paradigm – Νέο Οικολογικό Παράδειγμα). Πρόκειται για την πιο ευρέως χρησιμοποιούμενη κλίμακα μέτρησης των περιβαλλοντικών στάσεων των Dunlap & Van Liere (2000), οι οποίοι αρχικά εμπνεύστηκαν και παρουσίασαν το 1978 την κλίμακα New Environmental Paradigm (Νέο Περιβαλλοντικό Παράδειγμα), η οποία διαδέχθηκε το τότε υπάρχον Κυρίαρχο Κοινωνικό Παράδειγμα (Dominant Social Paradigm – DSP) και αποτέλεσε μια πρόκληση έναντι των θεμελιωδών οπτικών σχετικά με τη φύση, αλλά και την ανθρωποκεντρική σχέση που εμφανίζει ο άνθρωπος αναφορικά με αυτήν (Manoli κ.ά, 2007). Οι απαντήσεις στην κλίμακα ακολουθούν ως επί το πλείστον την πενταβάθμια κλίμακα Likert, ανάλογα με τη βαρύτητα που δίνει ο κάθε συμμετέχων στην έρευνα, δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας του για κάθε δήλωση. Αποτυπώνονται οι γενικές τάσεις και κατανομές για τις πέντε διακριτές διαστάσεις που μελετά η κλίμακα NEP: (1) τα πραγματικά όρια ανάπτυξης των σύγχρονων βιομηχανικών κοινωνιών και την προβληματική σχέση μεταξύ αυτών και του φυσικού περιβάλλοντος, (2) την ευθραυστότητα της ισορροπίας της φύσης, (3) την οικολογική συνείδηση έναντι του ανθρωποκεντρισμού, (4) την εξαίρεση ή μη των ανθρώπων από τους περιορισμούς της φύσης και (5) το ενδεχόμενο μιας οικολογικής κρίσης. Όταν ο μέσος όρος της επίδοσης των συμμετεχόντων είναι κάτω από 2,5 τότε αυτοί έχουν μια «αρνητική» στάση για τη συγκεκριμένη δήλωση, με μέσο όρο μεταξύ 2,5 και 3,5 η στάση τους χαρακτηρίζεται «ουδέτερη», ενώ «θετική» είναι εφόσον ο μέσος όρος είναι μεταξύ 3,5 με 4,5. Η στάση τους χαρακτηρίζεται «Ισχυρή θετική» όταν ο μέσος όρος της συνολικής επίδοσής τους για τη δήλωση είναι μεταξύ 4,5 και 5.

Για τη συνολική βαθμολόγηση των ερωτώμενων, στις θετικές δηλώσεις (με μονή αρίθμηση) η κωδικοποίηση των απαντήσεων είναι (Συμφωνώ απόλυτα =5, συμφωνώ αρκετά =4, κ.ο.κ.), ενώ για τις αρνητικές δηλώσεις (με ζυγή αρίθμηση) η κωδικοποίηση των απαντήσεων αντιστρέφεται, έτσι ώστε η τιμή 5 να δίνεται για την απάντηση «Διαφωνώ απόλυτα». Συνεπώς, σύμφωνα με τη βαθμολόγηση της κλίμακας NEP, το χαμηλότερο σκορ θα είναι 15 και το υψηλότερο 75 και ως εκ τούτου οι χαμηλότερες βαθμολογίες υποδηλώνουν την ανθρωποκεντρική αντίληψη των συ-

νεντευξιαζόμενων, αντικατοπτρίζοντας παράλληλα τη δέσμευσή τους για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Αντιθέτως, οι υψηλότερες βαθμολογίες υποδηλώνουν τον οικοκεντρικό προσανατολισμό τους, αντικατοπτρίζοντας τη δέσμευσή που θεωρούν πως έχουν απέναντι στη διατήρηση των φυσικών πόρων.

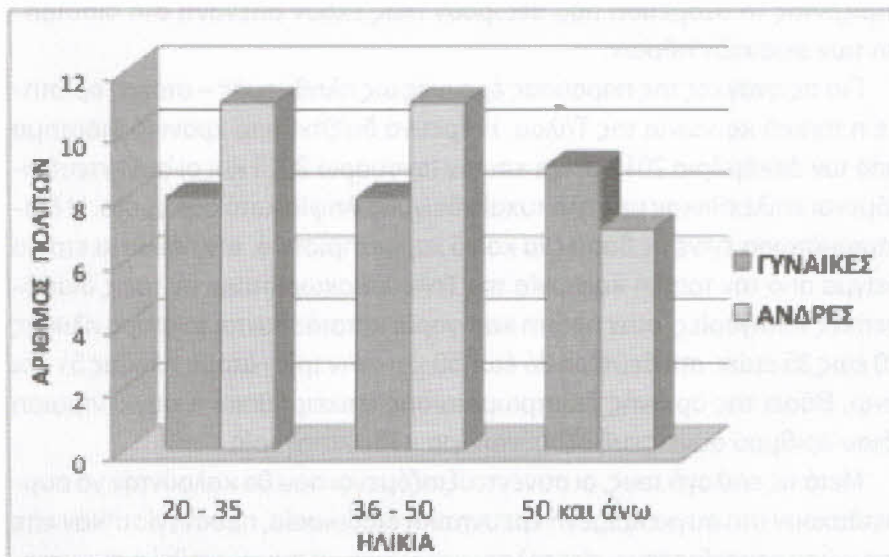
Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας ως πληθυσμός – στόχος ορίστηκε η τοπική κοινωνία της Τήλου. Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα από τον Δεκέμβριο 2012 μέχρι και τον Ιανουάριο 2013 και οι συνεντευξιαζόμενοι επιλέχθηκαν με απλή τυχαία δειγματοληψία κατά στρώματα. Η διαστρωμάτωση έγινε με βάση ένα κοινό χαρακτηριστικό, την ηλικία κι έτσι το δείγμα από την τοπική κοινωνία της Τήλου διαχωρίστηκε σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες: στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται τα άτομα ηλικίας 20 έως 35 ετών, στη δεύτερη 36 έως 50 και στην τρίτη άτομα ηλικίας 51 και άνω. Βάσει της αρχικής διαστρωμάτωσης επιχειρήθηκε η συγκέντρωση ίδιου αριθμού συνεντευξιαζόμενων για κάθε κατηγορία.

Μετά τις επιλογή τους, οι συνεντευξιαζόμενοι που θα καλούνταν να συμμετάσχουν στη συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία, προσεγγίστηκαν είτε στο χώρο εργασίας τους, είτε τηλεφωνικώς για να συμφωνηθεί η συμμετοχή τους και να ενημερωθούν για την επικείμενη έρευνα. Απ' όσους δόθηκε θετική απάντηση –όπου ήταν η πλειοψηφία του προσκαλούμενου δείγματος– καθορίστηκε ο τόπος και ο χρόνος της συνέντευξης. Το τελικό δείγμα αποτελούνταν από 19 άτομα για την πρώτη κατηγορία (άτομα ηλικίας 20 έως 35 ετών), 19 για τη δεύτερη κατηγορία (άτομα ηλικίας 36 έως 50 ετών) και 16 για την τρίτη κατηγορία (άτομα ηλικίας 51 ετών και άνω). Επίσης, για την καλύτερη δυνατή αποτύπωση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας, αξιοποιήθηκαν οι δυνατότητες της περιγραφικής στατιστικής.

Αποτελέσματα και συζήτηση

Στις Εικόνες 1 και 2 παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των κατοίκων που συμμετείχαν στην έρευνα. Σύμφωνα με την πρώτη εικόνα, από τους 54 κατοίκους, οι 25 ήταν γυναίκες και οι 29 άνδρες. Από τις 25 γυναίκες, 8 ήταν μεταξύ 20-35 ετών, 8 μεταξύ 36-50 ετών και οι υπόλοιπες 9 ήταν 51 ετών και άνω. Για τους άνδρες παρατηρούμε επίσης ίση κατανομή

για τις πρώτες δύο κατηγορίες ηλικιών (11 άνδρες μεταξύ 20-35 ετών και 11 άνδρες μεταξύ 36-50 ετών), ενώ 7 άνδρες ήταν 51 ετών και άνω (Εικ. 1).

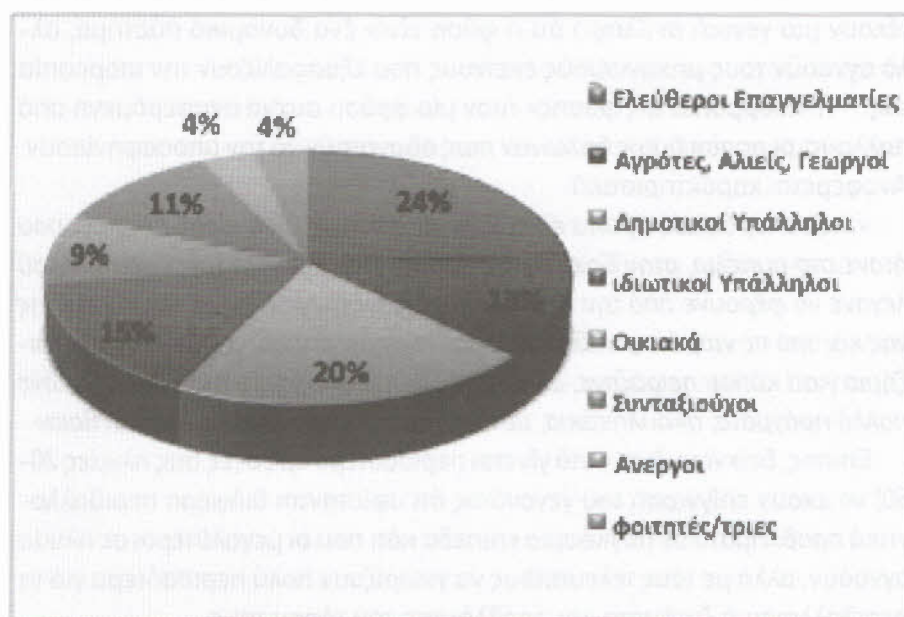

Εικόνα 1. Κατανομή κατοίκων του δείγματος κατά φύλο και ηλικία

Η επόμενη εικόνα σκιαγραφεί τον επαγγελματικό χώρο δραστηριοποίησης των συμμετεχόντων στην έρευνα. Παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι κάτοικοι δραστηριοποιούνται κυρίως στον τριτογενή τομέα, ο οποίος είναι σχετικά ανεπτυγμένος στο νησί, με το 24% να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 15% να εργάζεται στους χώρους αυτών και το 20% να απασχολείται σε δημόσιες ή δημοτικές υπηρεσίες, εν αντιθέσει με τον πρωτογενή τομέα, όπου παρουσιάζει μια γενικότερη συρρίκνωση στην περιοχή της Τήλου τα τελευταία χρόνια, καθώς είναι μικρός ο αριθμός των ατόμων (13%) που ασχολούνται ή και απασχολούνται σε πρωτογενείς τομείς παραγωγής (π.χ. αλιεία, γεωργία, μελισσοκομία, κτηνοτροφία) (Εικ. 2).

Μεταξύ των κατοίκων που συμμετείχαν στην έρευνα, 5 γυναίκες (50 ετών και άνω) ασχολούνται με τα οικιακά, ενώ το 11% των κατοίκων είναι συνταξιούχοι οι οποίοι ασχολούνταν κυρίως με τον πρωτογενή τομέα. Ανάμεσά τους, υπήρχαν 2 νέοι άνεργοι και 2 σπουδαστές. Επιπλέον, διαφαίνε-

ται ότι ο δευτερογενής τομέας είναι ανύπαρκτος στο νησί, όπως άλλωστε έχει καταγραφεί κατά καιρούς σε σχετικές απογραφές κατοίκων, αλλά και στην Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη της Τήλου (Εικ. 2).

Εικόνα 2. Κατανομή των κατοίκων του δείγματος σύμφωνα με την επαγγελματική τους δραστηριότητα

Στη συνέχεια η ανάλυση των δεδομένων επικεντρώνεται στις γνώσεις των κατοίκων της Τήλου σε θέματα βιολογικής ποικιλότητας, αλλά και στο κατά πόσο θεωρούν θετική και σημαντική τη συμβολή της τοπικής ΜΚΠΟ «Πάρκο Τήλου» στην περιβαλλοντική ενημέρωσή τους. Ωστόσο, στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι περιορισμοί στην έκταση της παρούσας εργασίας μας οδήγησαν στο να συμπεριληφθεί σ' αυτήν μέρος των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας¹.

1. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Καφεντζή, Δ. (2014). Διερεύνηση των γνώσεων και στάσεων της τοπικής κοινωνίας και της εκπαιδευτικής κοινότητας της νήσου Τήλος σε θέματα βιοποικιλότητας. Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Επιστημών της Προ-

Οι γνώσεις των κατοίκων της Τήλου χαρακτηρίζονται στην πλειοψηφία τους ως αρκετά περιορισμένες, με λίγες περιπτώσεις συμμετεχόντων να εμφανίζουν κάπως μέτριες γνώσεις και οι οποίες φαίνονται να προέρχονται κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι περισσότεροι κατέχουν μια γενική αντίληψη ότι η φύση είναι ένα δυναμικό σύστημα, αλλά αγνοούν τους μηχανισμούς εκείνους που εξασφαλίζουν την ισορροπία της «ισορροπία της φύσης» ήταν μία φράση συχνά αναφερόμενη από πολλούς, οι οποίοι όμως δήλωναν πως αδυνατούν να την αποσαφηνίσουν. Αναφέρεται χαρακτηριστικά:

«...Οι σκορδαλιοί, πρώτα είχαμε πάρα πολλούς. Ένα είδος πουλιού που ήτανε στα αμπέλια, στην Έριστο πρωτίστως. Τώρα δεν υπάρχει ψυχή, αφού λέγανε να φέρουνε από την Κω. Οι σκορδαλιοί τρέφονταν με τον καρπό της γης και από τις ντομάτες, οτιδήποτε υπήρχε στους μπαξέδες. Βέβαια ήταν επιζήμια γιατί κάπου πειράζανε, αλλά αυτά είναι η ισορροπία της φύσης. Τρώνε πολλά πράγματα, σκουληκάκια, αυτά. Ε, άμα ήτανε ψεκασμένα. Ε, βέβαια»

Επίσης, δείχνουν (και αυτό γίνεται περισσότερο εμφανές στις ηλικίες 20-50) να έχουν επίγνωση του γεγονότος ότι υφίστανται διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο κάτι που οι μεγαλύτεροι σε ηλικία αγνοούν, αλλά με τους τελευταίους να γνωρίζουν πολύ περισσότερα για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και προβλήματα του τόπου τους.

Ωστόσο, είναι πολύ σημαντικό ότι η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος έχει συνειδητοποιήσει πως υπεύθυνος για την καταστροφή του περιβάλλοντος, ή/και τη συνεχή υποβάθμισή του, είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, η αδιαφορία του γι' αυτό και ο σύγχρονος τρόπος ζωής του. Καταγράφεται σχετικά στη συνέντευξη:

«Η επέμβαση του ανθρώπου. Από τον τρόπο ζωής μας. Ότι δε μας ενδιαφέρει τίποτα άλλο γύρω μας. Μας ενδιαφέρει πως θα ζήσουμε εμείς καλύτερα. Αλλά αυτό έχει άσχημο αποτέλεσμα στον υπόλοιπο πλανήτη. Θέλουμε ως πούμε περισσότερα αυτοκίνητα, παραδείγματος χάρη. Με το αυτοκίνητο χρησιμοποιείς το πετρέλαιο, τη βενζίνη, για τα οποία παίρνεις το φυσικό ορυκτό πλούτο του πλανήτη, το χρησιμοποιείς και τα υπόλοιπα, τα κατάλοιπα, τα οποία δεν είναι καλά τα ρίχνεις στο περιβάλλον. Δε σ' ενδιαφέρει από

σχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 364 σελ.

‘κει πέρα τι γίνεται. Τι επιπτώσεις μπορεί να ‘χει. Ότι δε σκεφτόμαστε, δε μας ενδιαφέρει από ‘κει και πέρα τι θα γίνει»

«Η υπερκατανάλωση... Δεν υπάρχει λόγος τώρα να ξοδεύουμε κάθε μέρα, να καταναλώνουμε τους καρπούς που μας δίνει η φύση σε μεγάλο βαθμό εάν δεν είναι απαραίτητο»

«Ο άνθρωπος θέλει όλο και πιο πολλά. Και η επιθυμία του ανθρώπου να θέλει όλο και περισσότερα και να μην έχει τελειωμό, οι ανάγκες του. Εκτός από τα λεφτά που θέλει να τα βγάζει, καταστρέφει τη φύση.. υπερκαταναλώνει πολύ πετρέλαιο. Ενώ το πετρέλαιο δεν είναι ανανεώσιμη πηγή και επιβαρύνει αυτό το περιβάλλον και ως ρύπανση και ως μείωση»

«Η βασικότερη αιτία είναι ο άνθρωπος. Επεμβαίνει στη φύση και παραβιάζει τη φύση καθημερινά. Αν όλα γινόντουσαν με μέτρο και σωστά δε θα υπήρχε κανένα πρόβλημα»

«Ότι ο άνθρωπος δεν έχει μάθει στα λίγα. Είναι αχόρταγος. Η αχορταγιά του ανθρώπου έχει καταστρέψει το περιβάλλον. Ναι. Ερχόμουν με τον μπαμπά μου και τη μαμά μου χειμώνα στην Τήλο και έβλεπα τώρα εγώ εποχή κυνηγετικής περιόδου. Είχανε κάτι ζωνάρια αυτοί και κρεμόντουσαν δεν ξέρω και εγώ, αμέτρητα πουλιά. Γιατί να είναι αμέτρητα; Γιατί έπρεπε να πει ο ένας με τον άλλον πόσα περισσότερα σκότωσε. Σκοτώνανε και βάζανε πάνω στη φουφού να φάνε και τα υπόλοιπα τα πετούσανε στις γάτες. Απλώς ήταν η απληστία τους, έτσι; Ξέρω άνθρωπο που πήγε κι έκοψε από το δάσος Ρόδου ξύλα γιατί ήθελε για τρεις χρονιές να μην πηγαίνει. Η κούραση του, ο χρόνος του ήταν περιορισμένος κι έπρεπε να κόψει για τρεις χρονιές. Βάλτε πόσους τόνους κάλυψε σε ένα στέγαστρο. Άστο το δεντράκι να μεγαλώσει, κάνε κάτι άλλο»

«Ο άνθρωπος. Με αυτές τις καταχρήσεις που κάνει ο άνθρωπος. Προσπαθούμε να κάνουμε πολλά πράγματα τα οποία δε βλέπουμε την καταστροφή που κάνουμε. Σε πολλά πράγματα. Και που κόβουμε τα δέντρα ας πούμε, και που καταστρέφουμε τα δάση και οι φωτιές, κάποιοι που βάζουν εσκεμμένες φωτιές και καταστρέφουν τα δάση για να επωφεληθούνε σαν...να τα κάνουν κατοικήσιμες περιοχές. Και πολλά άλλα διάφορα»

«εμείς οι άνθρωποι.. οι κατοικημένες περιοχές, ότι αναπτύσσονται και γίνονται ας πούμε και κατοικίες και τα πάντα ας πούμε μέσα σε δάση»

«...για όλα, πίσω κρύβεται ένας άνθρωπος, για όλες τις ζημιές στον πλανήτη....από τον άνθρωπο ξεκινάνε. Για τα συμφέροντα του ανθρώπου»

Μολονότι, όμως, δείχνουν να έχουν υπόψη τους κάποια περιβαλλοντικά

προβλήματα, δε δείχνουν να γνωρίζουν λεπτομέρειες και βασικές έννοιες γύρω από αυτά, ενώ η πληθώρα των σύνθετων περιβαλλοντικών προβλημάτων και η πληροφόρησή τους κυρίως από την τηλεόραση και το διαδίκτυο φανερώνει την αδυναμία πολλών να εστιάσουν σε συγκεκριμένα θέματα με αποτέλεσμα οι γνώσεις τους να είναι συγκεχυμένες.

Ελάχιστοι είναι εξοικειωμένοι με τον όρο «βιοποικιλότητα», αλλά και σε αυτούς διαφαίνεται ότι οι γνώσεις είναι περιορισμένες, συγκεχυμένες και σε ορισμένες περιπτώσεις ανύπαρκτες εξαιτίας της μη αποσαφήνισης του όρου. Αναφέρονται μόνο σε ορισμένα σημεία και πτυχές αυτής της πολυδιάστατης έννοιας, καθώς όσοι έχουν ακούσει τη λέξη, ορίζουν ως βιοποικιλότητα αποκλειστικά τον αριθμό των ειδών που υπάρχουν στον πλανήτη γη, ή σε κάποιες περιπτώσεις, λανθασμένα ασφαλώς, τον αριθμό ατόμων κάποιου είδους. Έτσι λοιπόν παρατηρούμε απόψεις όπως:

- «Ναι το έχω ακούσει»
- «Κάτι έχω διαβάσει, ναι»
- «Ναι, τον έχω ακούσει από την τηλεόραση τον όρο»
- «Τον όρο "Βιοποικιλότητα", ναι τον έχω ακούσει. Τον όρο "Βιολογική ποικιλότητα", όχι δεν τον έχω ακούσει»
- «Ναι, αλλά δεν ξέρω ακριβώς τι παίζει»
- «Ναι, αλλά δε θυμάμαι τι είναι»
- «Ναι, αλλά δεν ξέρω τι είναι»
- «Δεν τον καταλαβαίνω τον όρο. Δεν τον έχω ακούσει»
- «Πρώτη φορά τον ακούω»
- «Όχι, δεν τα γνωρίζω εγώ αυτά τα πράγματα»
- «Όχι. Θα πω ότι με πιάνετε αδιάβαστο και θα πω αυτό που προείπα ότι... εάν ίσως ήμουν ενημερωμένος, ότι θα σας έβρισκα μπροστά μου αυτή τη στιγμή θα είχα ψάξει να βρω πέντε πράγματα για να είμαι πιο συγκεκριμένος και επί της ουσίας απαντήσεις»
- «... δεν πολύ ασχολούμαι με τα φυσικά μέσα»
- «Θα το πω λίγο πιο απλά, όχι τόσο επιστημονικά. Είναι η ποικιλία ειδών στη χλωρίδα και στην πανίδα. Πάνω κάτω. Τουλάχιστον αυτό καταλαβαίνω εγώ με αυτό τον όρο. Και από το πανεπιστήμιο δηλαδή, αυτό θυμάμαι σαν γενικό όρο. Τώρα πιο ειδικά, σίγουρα θα υπάρχουνε επιστημονικοί όροι... Η ποικιλία όσον αφορά στα διάφορα είδη που ανήκουν στην πανίδα του περιβάλλοντος και στη χλωρίδα του περιβάλλοντος»

«Η βιοποικιλότητα; Η ισορροπία της φύσης. Τα ύδατα, η πανίδα, η χλωρίδα. Έτσι το αντιλαμβάνομαι»

«Είναι η ποικιλία του φυσικού περιβάλλοντος. Των έμβιων και των φυτών, αυτών. Η ποικιλία της φύσης δεν είναι;»

«Είναι...δεν ξέρω τι ακριβώς είναι, αλλά απ' ό,τι λέει η λέξη, είναι η ποικιλότητα, δηλαδή οι οργανισμοί που υπάρχουνε στη φύση, στο περιβάλλον. Και οι ζωντανοί οργανισμοί, ζώα και τέτοια, αλλά και τα φυτά. Αναφέρεται στα ζώα και στην υδρόβια ζωή, και την ζωή στη στεριά ας πούμε, στα βουνά, στα δέντρα. Αυτά»

«Πανίδα, χλωρίδα, πρασινάδα. Όλα αυτά, τα πουλιά, οι λίμνες, τα ποτάμια πιστεύω»

«Είναι η πανίδα και η χλωρίδα που.. Αυτό. Η πανίδα και η χλωρίδα»

«Ότι υπάρχει. Από φυτά, δέντρα, πουλιά, ζώα, μικροοργανισμοί, ψάρια, τα πάντα»

«Είναι αυτό με τη χλωρίδα και την πανίδα. Πόση ποσότητα κι αυτό υπάρχει σε ένα μέρος;»

«Αυτό σημαίνει ότι φερ' ειπείν ένα είδος μπορούμε να το βρούμε σε πολλές ποικιλίες. Φερ' ειπείν την ελιά μπορούμε να τη βρούμε σε πολλές ποικιλίες. Δεν ξέρω αν είναι το σωστό όμως. Εγώ πιστεύω ότι κάποιο είδος μπορούμε να το βρούμε σε πολλές ποικιλίες.. Η ποικιλία που υπάρχει πάνω στον πλανήτη»

«Η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ειδών χλωρίδας και πανίδας, σε ένα σύστημα, σε ένα συγκεκριμένο χώρο τουλάχιστον»

«Η βιοποικιλότητα κατά τη δική μου άποψη, όπως το καταλαβαίνω εγώ τουλάχιστον είναι το πόσα πολλά είδη βιώνουν πάνω στον πλανήτη...»

«Είναι τα είδη πανίδας και χλωρίδας που ζουν πάνω στη γη. Νομίζω και συμπεριλαμβανομένου και του ανθρώπου;»

«Δε νομίζω ότι μπορώ να περιγράψω»

«Όχι. Γιατί έχω καταλάβει τι είναι; Είναι σχετικά με το περιβάλλον βασικά. Δεν ξέρω τι είναι»

«Όχι, δηλαδή τώρα δε μου έρχεται.. Δηλαδή το 'χω ακούσει, αλλά τώρα τι σημαίνει...Κάπου το 'χω ακούσει»

Μόνο όταν ο όρος εξηγήθηκε, η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν σε θέση να ορίσει την απώλεια της βιοποικιλότητας με δικά της λόγια. Εντούτοις, ελάχιστοι έχουν επίγνωση του ρυθμού εξαφάνισης ειδών, ενώ ορισμένοι γνω-

ρίζουν για τις εξαφανίσεις που έχουν ήδη συντελεστεί, εφόσον πιστεύουν πως πρόκειται για κάτι που ήταν «προγραμματισμένο» να συμβεί, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό των κατοίκων εκφράζει την άποψη ότι ναι μεν υφίστανται μείωση οι πληθυσμοί των ειδών αλλά δεν μπορούν να κατανοήσουν πως μια τέτοια συνθήκη μπορεί να επιφέρει την απώλεια ή να επηρεάσει τη λειτουργία των οικοσυστημάτων. Κάποιες από τις απόψεις που καταγράφηκαν είναι και οι παρακάτω:

«Απώλεια, δηλαδή αρχίζουν κάποια πράγματα και χάνονται...μέσα από το περιβάλλον, μέσα απ' τη θάλασσα. Είναι υπό εξαφάνιση ή έχουνε χαθεί κιόλας»

«Η απώλεια που συμβαίνει, ας πούμε στη θάλασσα αυτή τη στιγμή που αρχίζουν να εξαφανίζονται κάποια είδη ψαριών και που όπως γνωρίζουμε ότι υπάρχουν σε εξαφάνιση. Ακόμη και σε ζώα και στα φυτά. Όλο αυτό κάνει κακό στο οικοσύστημα. Πιάνει από τη θάλασσα, τα φυτά, τα ζώα, παντού»

«...σημαίνει ότι αρχίζει να μειώνεται ο αριθμός της ποικιλίας, των ειδών αυτών που ανήκουνε στην πανίδα και στη χλωρίδα»

«Δεν υπάρχει αυτό, δηλαδή η βιοποικιλότητα στις μέρες μας. Αυτό. Ότι στις μέρες μας δεν υπάρχουνε πολλοί ζωντανοί οργανισμοί»

«Απώλεια σημαίνει ότι κάτι χάνεται, άρα μήπως αυτά τα είδη μειώνονται; Δηλαδή, ίσως υπάρχουν κάποια είδη τα οποία.. μειώνεται ο πληθυσμός τους και κινδυνεύουν να εξαφανιστούν. Έτσι το φαντάζομαι»

«Ναι, είναι αυτά τα είδη που εξαφανίζονται. Παράδειγμα οι πολικές αρκούδες κινδυνεύουν με το λιώσιμο των πάγων που απ' ότι λένε οι επιστήμονες –απ' ότι ακούω δηλαδή κι ενημερώνομαι- οι επιστήμονες λένε ότι οφείλεται στο φαινόμενο του θερμοκηπίου που σε αυτό συμβάλλει ο άνθρωπος»

«Ότι χάνεται κάτι από τον πλανήτη. Όπως είναι οι θάλασσες που δεν υπάρχει ζωή όπως και πρώτα. Η φύση έχει χαλάσει πάρα πολύ τώρα με ορισμένα φάρμακα που βάζουν με ορισμένα αυτά. Αυτό είναι η απώλεια της»

«Μείωση των ζώων»

«Απώλεια διάφορων οργανισμών, βακτηρίων. Η μείωσή τους όχι η εξαφάνισή τους. Εξελίσσονται. Μπορεί να εξαφανίστηκαν κάποια, αλλά εμφανίστηκαν άλλα»

«Προφανώς η μεγάλη μείωση του αριθμού των ειδών που υπάρχουν σε ένα σύστημα, σε έναν τόπο»

«ότι η έλλειψη είτε της χλωρίδας είτε της πανίδας. Μείωση δηλαδή. Μείωση με διάφορους τρόπους»

«Εξαφάνιση ζώων, φυτών, τα πάντα. Δε θα υπάρχει ζωή»

«Απλά, δε θα υπάρχουν άνθρωποι, δε θα υπάρχουν ζωντανοί οργανισμοί, δε θα υπάρχουνε λίμνες, θάλασσες, που δύσκολα να συμβεί κάτι τέτοιο, αλλά διόλου απίθανο»

«Απώλεια ζωής. Απώλεια ανθρωπότητας. Απώλεια πουλιών, ζώων, τα πάντα. Δε θα υπάρξει ο πλανήτης νομίζω. Κάπως έτσι»

«Ότι δεν υπάρχει ζωή. Κάτι τέτοιο. Αφού δεν υπάρχει ζωή σταματάνε να παράγονται και σιγά, σιγά πεθαίνουν και τ' άλλα και διαλύεται ο κόσμος στο τέλος»

«Καταστροφή. Καταστροφή του κόσμου. Μια επιδημία που να ψοφούν τα ζώα, να στερεύουν οι θάλασσες, να υποφέρουν οι άνθρωποι. Να μην υπάρχει ζωή. Αυτό πιστεύω. Και γι' αυτό φροντίζουμε ότι είναι επικίνδυνο για το περιβάλλον να το αποφεύγουμε. Να το προστατεύουμε»

Αναφορικά με τη σχέση των τοπικών κοινωνιών με τις τοπικές περιβαλλοντικές οργανώσεις, αυτή εμφανίζεται μάλλον περιορισμένη. Την ίδια διαπίστωση κάνουν και οι συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας ειδικότερα για την τοπική περιβαλλοντική οργάνωση «Πάρκο Τήλου». Σύμφωνα, λοιπόν, με τις απαντήσεις των κατοίκων που συμμετείχαν στην έρευνα, φαίνεται πως, μολονότι οι δράσεις της τοπικής ΜΚΠΟ μάλλον εμφανίζονται να είναι αρκετές κατά την άποψή τους (Εικ. 3), ωστόσο αυτή υπολειτουργεί κατά τα τελευταία χρόνια ελάχιστοι, μάλιστα, την αναγνωρίζουν ως ένα εργαλείο των πολιτικών και κάποιοι ισχυρίζονται πως γενικώς οι ΜΚΠΟ έχουν κρυφές οικονομικές και πολιτικές εξαρτήσεις, ενώ απαιτούν από αυτές να ασκήσουν μεγαλύτερες πιέσεις ή να υλοποιήσουν προγράμματα δίχως να αποσκοπούν σε οικονομικά οφέλη, αλλά σε ουσιαστικές περιβαλλοντικές δράσεις.

«Εντάξει, γνωρίζω όλη αυτή την προσπάθεια που έχει γίνει με τα πουλιά, με το κυνήγι, κάτι με κάτι φυτά που είχε γίνει, με τους θαλασσοκόρακες, αυτά»

«Πάνε στα βουνά, φτιάχνουνε τα δρομάκια, απ' ότι έχω ακούσει. Με τα ζώα τους βάζουνε τροφή και νερό σε συγκεκριμένα μέρη. Αυτό μόνο έχω ακούσει»

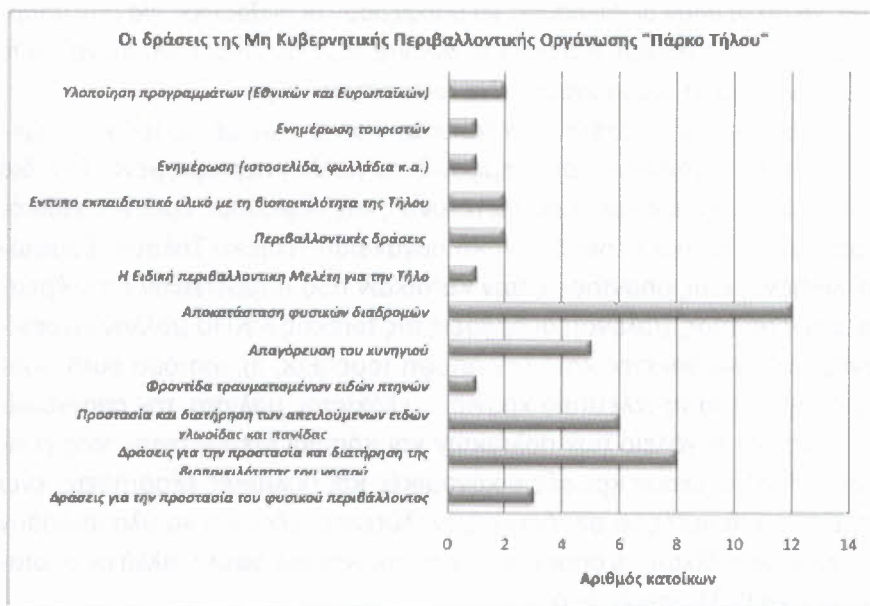
«Τι ξέρω; Δεν ξέρω. Δε γνωρίζω τίποτα. Έχω ακούσει ρε παιδί μου ότι πιάνουν κάτι ζώα αν π.χ. είναι τραυματισμένα, τα περιποιούνται, τα κάνουν, τα δείχνουνε. Ότι προσέχουνε τη φύση, αλλά πιο πολύ να ασχοληθώ με αυτά δεν έχω ασχοληθεί»

«Αυτά εδώ τώρα έγιναν για να πάρουν τα λεφτά από την Ευρωπαϊκή ένωση. Δε νομίζω ότι έγινε κάτι ουσιαστικό. Όπου είναι για να 'ρθουνε λεφτά, εντά-

ξει, τα θέλουμε τα λεφτά να 'ρθουνε και γι' αυτό κάνουν και τα προγράμματα, αλλά δε νομίζω να λειτουργούν όπως πρέπει»

«Τίποτα δεν κάνουνε. Ξέπλυμα χρήματος του Ελληνικού κράτους. Κομπί-
να στην κομπίνα. Έτσι λέω εγώ, τώρα ο καθένας πιστεύει το δικό του»

«Το Πάρκο Τήλου καλύβει άλλα πράγματα από πίσω. Γι' αυτό να 'σαι σί-
γουρη. Δεν μπορεί να σέβομαι εγώ το Πάρκο και ο άλλος από πίσω να κάνει
τη δουλειά. Έκλεισε το κυνήγι, Έκλεισε το κυνήγι τελείωσε»

Εικόνα 3. Οι δράσεις της Μη κυβερνητικής Περιβαλλοντικής Οργάνωσης
«Πάρκο Τήλου», σύμφωνα με τους κατοίκους του δείγματος

Η εικόνα που αποκομίζουμε για τη γενική εκτίμηση των κατοίκων ανα-
φορικά με τη δράση της τοπικής οργάνωσης, θα λέγαμε πως αυτοί εμφα-
νίζουν μια θετική στάση απέναντι στη συγκεκριμένη οργάνωση. Ωστόσο, η
πλειοψηφία τους δε δείχνει να είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένη εφόσον η ορ-
γάνωση δεν ασκεί μεγάλο βαθμό επιρροής στους ίδιους σε θέματα περι-
βάλλοντος. Αρκετοί, μάλιστα, από αυτούς ασκούν κριτική στον τρόπο που

λειτουργεί η τοπική οργάνωση «Πάρκο Τήλου», καθώς πολλοί πιστεύουν ότι οφείλει να τους ενημερώνει, να τους ευαισθητοποιεί και να τους κινητοποιεί. Πολλοί δε από τους κατοίκους θεωρούν περισσότερο κουραστικές και μη αποτελεσματικές δραστηριότητες τις παθητικές παρουσιάσεις και συζητήσεις, όπως επίσης και το γεγονός ότι ο επιστημονικός λόγος δεν τους βοηθά να κατανοήσουν και να αποσαφηνίσουν σχετικές έννοιες και όρους. Λένε χαρακτηριστικά:

«Τι έχει κάνει; Δε μου έρχεται. Κάτι θα έχει κάνει, αλλά δε μου έρχεται. Δεν ξέρω τι»

«Πολλά δεν ξέρω. Κάτι έχω ακούσει, αλλά πολύ λίγα πράγματα. Τι ήτανε που είχανε κάνει. Δε τα θυμάμαι τώρα, αλλά είναι πολλά»

«Όχι. Δεν είμαι ενημερωμένη, δεν ξέρω. Δεν έχω ασχοληθεί κι εγώ»

«Όχι γιατί δεν έχει γίνει μια σωστή ενημέρωση»

«Κι αυτό οφείλεται στο ότι δεν ενημερώνουνε τον κόσμο, ότι δεν είμαι ενημερωμένος. Προσωπικά εγώ δεν είμαι. Δεν ξέρω αν άλλοι είναι ενημερωμένοι, εγώ πάντως δεν είμαι»

«Πάνω κάτω ναι, αλλά δεν ήξερα ότι είναι μη κυβερνητικό, δε το γνώριζα. Είναι ένα πρόγραμμα βασικά το οποίο έχει ως στόχο να προάγει κατά κάποιον τρόπο, φαντάζομαι σαν κύριο στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας του συγκεκριμένου νησιού. Κι από κει και πέρα να ασχοληθεί περισσότερο με το περιβάλλον, με το συγκεκριμένο περιβάλλον, έτσι; Και να το διατηρήσει σε καλά επίπεδα, έτσι ώστε να μην επηρεαστεί αρνητικά. Φαντάζομαι με κάτι τέτοιο ασχολείται. Δεν έχω συγκεκριμένη πληροφόρηση»

«Κοίταξε, αν φροντίσουν και κάνουνε κάτι το διαφορετικό, δεν είναι άσχημο. Αλλά να ενημερώσουνε τον κόσμο, να 'ναι γνώστες σε οποιαδήποτε από αυτές τις υποθέσεις. Να λάβουμε τα μέτρα μας, εάν θέλουμε να κρατηθεί κάτι, γιατί αλλιώς όλα θα πάνε χαμένα»

«Νομίζω ότι όποιος θέλει πραγματικά να συμμετέχει ή να μάθει, μπορεί να μάθει έτσι δεν είναι; Εξαρτάται και στον άνθρωπο, δηλαδή αν το ψάχνει ιδιαίτερα»

«Θυμάμαι ότι έχει κάνει κατά καιρούς κάποιες ενημερώσεις, αλλά δε θυμάμαι τι είδους ενημερώσεις. Εδώ κολλάει και το προσωπικό ενδιαφέρον που σου 'λεγα, γι' αυτό δεν ξέρω»

«Ναι, απ' ό,τι έχω ακούσει στο γραφείο, συνέχεια εκεί έχει πληροφορίες για αυτά τα ζώα που είναι προς εξαφάνιση, τις δράσεις που κάνουνε εδώ...

Οπότε μπορεί να πληροφορηθεί πολύ εύκολα ο κόσμος εδώ. Εντάξει, φιλοπροβάλλεται, θα πάει κάποιος θα μιλήσει, θα ακούσει και από το ένα αυτό, θα πάει στου αλλουνού και θα πληροφορηθούν κι αυτοί. Με το διάλογο, με αυτό»

«Συμβάλλει και στον τόπο και στην ενημέρωση και έχει προβάλλει και το έργο της προς τα έξω, αλλά ίσως χρειάζεται κάτι περισσότερο, περισσότερο»

«Ναι, αλλά μπορεί ακόμα πιο πολύ»

«Συμβάλλει θετικά, αλλά περισσότερο μου φαίνεται ότι συμβάλλει στην ενημέρωση ατόμων εκτός Τήλου παρά στους κατοίκους της Τήλου»

Οι περισσότεροι κάτοικοι θεωρούν πως η οργάνωση «Πάρκο Τήλου» οφείλει να κερδίσει το ενδιαφέρον του κοινού, με το να απευθύνεται τόσο στη λογική όσο και στο συναίσθημα, προκειμένου να οδηγήσει τα άτομα σε δράση. Υπάρχουν βέβαια και εκείνοι οι κάτοικοι οι οποίοι πιστεύουν πως έχουν το θεωρητικό υπόβαθρο σχετικά με το φυσικό περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα, επειδή ακριβώς έχουν άμεση σχέση με τη φύση και ότι αυτό τους καθιστά γνώστες και συνεπώς δεν επιδιώκουν την απόκτηση της περιβαλλοντικής γνώσης από την οργάνωση ή δεν αναγνωρίζουν ως αρνητικό στοιχείο την προσέγγιση μόνο των τουριστών από την οργάνωση. Εντούτοις, από την έρευνα προκύπτει πως η τοπική κοινωνία επιθυμεί την πιο ενεργό δραστηριοποίηση της οργάνωσης, εφόσον δεν είναι ικανοποιημένη από τη μέχρι τώρα δράση της και κάνουν προτάσεις για διαρκή ενασχόληση, συνεχή φροντίδα, ενημέρωση και πληροφόρηση, ακόμη και για υποβολή προστίμων και ποινών. Κάποιες από τις απόψεις τους για τα σημεία που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι και οι εξής:

«Ίσως να έρθουν πιο κοντά στον κόσμο, τον απλό. Μπορεί να προσεγγίσουν τον κόσμο με συχνές συγκεντρώσεις και με απλά λόγια. Το να μιλάς, έτσι επισημονικά και παγωμένα και σε απόσταση, όχι τον άλλον δεν τον ακουμπάς, δεν τον αγγίζεις. Δεν μπορείς να αγγίξεις ούτε τον γεωργό, ούτε τον κτηνοτρόφο, ούτε και τον ψαρά ούτε και τους απλούς κατοίκους»

«Θα ήθελα να κάνουνε κάτι έτσι και για μας που είμαστε εδώ πέρα ή να κάνουνε μια ομιλία για να βοηθήσουνε τον κόσμο, εάν και το έχουνε κάνει αυτό, το γνωρίζω. Και τότε που ήτανε και ο Μεντζελόπουλος εδώ, είχε κάνει πολλά, τότε που δουλεύαμε εδώ στο Δήμο μαζί. Αλλά κοίταξε, κάθε φορά βγαίνουν και καινούρια πράγματα και μαθαίνεις καινούρια πράγματα»

«Τώρα για να ενημερωθεί ο κόσμος εδώ, θα μπορούσαν να το κάνουνε αν όχι σε ένα κλειστό μέρος, να φανεί σαν, θα μπορούσαν να κάνουνε την

έκθεσή τους έτσι σε πιο ανοιχτά, να μπορείς να τα ακούσεις κι εσύ. Όχι να σε περιορίζουν να πας εκεί. Να γίνει σαν μια έκθεση πιο ανοιχτή κι έτσι ο κόσμος να μπορεί να... τον προσεγγίσει πιο εύκολα»

«Να κάνει μια εκστρατεία ώστε να μάθει όλος ο κόσμος το σκοπό αυτής της εταιρείας, οτιδήποτε περιλαμβάνεται με αυτό. Πιο πολύ να ενημερώνεται ο κόσμος, έστω αν όχι καθημερινά, ανά εβδομαδιαία βάση, ανά μήνα ότι μπορεί δηλαδή να ενημερώνεται ο κόσμος για τις δραστηριότητες και για το πρόγραμμά του και πιστεύω και εθελοντές θα βρεθούνε αν σε περίπτωση υπάρχει πρόβλημα, να βοηθήσει ο κόσμος»

«Πιο μεγάλη προσπάθεια, πιο πολύ ενημέρωση, πιο όπως στα μικρά μέρη που είμαστε εμείς, παντού. Να αρχίσει να εξαπλώνεται αυτό το πράγμα. Να μπαίνει και ο άλλος στο ότι, ξέρεις, ότι όντως υπάρχει μεγάλο πρόβλημα. Σου λέω, πες μου πόσοι τώρα από τους εκατό που υπάρχουν έξω ή τους διακόσους που δουλεύουν καθημερινά εδώ πέρα το σκέφτονται αυτό; Εγώ θα 'λεγα κανένας. Κανένας. Και σε όλα τα μέρη γίνεται αυτό. Μια πιο, ας πούμε κάνουν διαφημίσεις και τέτοια. Μια πιο ωμή και πιο...κι ας είναι και σκληρή, ενημέρωση. Να βλέπανε πραγματικά το τι δημιουργείται στη φύση. Να φτιαχνότανε κάτι σαν διαφήμιση, κάτι το οποίο να 'δειχνε πραγματικά τη ζημιά που γίνεται στη φύση. Το τι δημιουργείται, όλα. Ένα βίντεο που να 'ταν λίγο σοκαριστικό εεε Να 'ταν λίγο σοκαριστικό, να 'ταν έως και λίγο ακατάλληλο, αλλά ένα τέτοιο πιστεύω θα μπορούσε να χτυπήσει και λίγο τον άλλον να τον συγκινήσει»

«Κάποιες εκδηλώσεις ας πούμε σαν όχι σεμινάρια, δηλαδή εκδήλωση να σε μαζέψουνε να σου μιλήσουνε, συναντήσεις»

«Πιστεύω ότι θα μπορούσαν περισσότερο. Με ενημέρωση, να συζητήσουν, να κάνουν μια συγκέντρωση, να συζητήσουν με τους κατοίκους, θα βοηθούσε και τους ίδιους και την καθημερινότητά τους»

«Θα μπορούσαν να μας προσεγγίσουν να μας ενημερώσουν. Για ότι κάνει. Δεν ήξερα ότι υπάρχει πάρκο εδώ. Θα μπορούσαν να κάνουν μια συνεδρίαση στο Σχολείο, να μαζευτούν όλοι. Δεν είναι και πολλοί. Να κάνουν μια ανακοίνωση, να πουν κάτι»

«Από απλές ενημερωτικές διαλέξεις στο ευρύ κοινό, μέχρι διαδικτυακή ενημέρωση που θα μπορούσε να γίνει, γιατί ασχολούμαι περισσότερο με το διαδίκτυο. Διάφορες εκδηλώσεις που να έχουν ως στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την προστασία του περιβάλλοντος, που νομίζω ότι δε γί-

νονται τέτοιες εκδηλώσεις. Θα μπορούσε να γίνει μια ομαδική δεντροφύτευση υπό την αιγίδα του Πάρκου Τήλου, ή θα μπορούσε να γίνει μια συγκεκριμένη ανακύκλωση ή καθαρισμός μιας συγκεκριμένης τοποθεσίας πάλι υπό την αιγίδα του Πάρκου. Πράγματα τα οποία δεν γίνονται. Ναι, τώρα δε γίνονται»

«Ναι. Θα μπορούσε να κάνει σεμινάρια που θα μαζέψει ιδιαίτερα τους νέους, τα παιδιά, Γυμνάσιο, Δημοτικό, Λύκειο, και να κάτσει και να τους πει κάποια πράγματα. Γιατί έτσι θα τους δώσεις και το έναυσμα, αυτό το κλικ, ότι ξέρεις κάτι εγώ μπορώ να βοηθήσω το νησί αυτό που ζω και αναπνέω με αυτόν και αυτό τον τρόπο. Ε, δεν το ξέρουμε. Όχι γιατί το έχω κάνει. Ζήτησα μια πληροφορία και δεν μπορούσαν να μου τη δώσουνε. Ούτε ένα μήνα δεν έχει. Ζήτησα πληροφορία σχετικά με κάποια, με τα φυτά. Ενδιαφερόταν ένας γνωστός μου να μάθει και δεν...μου είπαν απλά να πάρω ένα βιβλίο να το ανοίξω και να το δω. Δε μου έδωσαν να καταλάβω. Υπάρχει λέει ένα βιβλίο όπου εκεί μπορείς να μάθεις ποια είναι τα σπάνια είδη φυτών που υπάρχουν, βοτάνων και...Ε από 'κει κι έπειτα εγώ δεν ξανακάνω καμία προσπάθεια να έρθω σε επικοινωνία και σε επαφή»

«Ναι μια που είμαστε εδώ κι έχουμε και ελεύθερο χρόνο, θα ήθελα, υπάρχουν κι έτσι ενημερωτικά σεμινάρια, τι μπορούμε να κάνουμε εμείς εδώ οι ντόπιοι. Άμα μας βάλεις σε ένα πρόγραμμα, κάποιος που είναι εξειδικευμένος, που είναι επιστήμονας, που μας πει ότι ξέρω 'γω, ότι αυτό το μήνα θα κάνουμε αυτό. Άμα μας έχει σε ένα πρόγραμμα, θα το κάναμε και σε συλχόμπι, όχι μόνο για το καλό του νησιού και για καλό δικό μας. Για τις ελεύθερές μας ώρες...»

Παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που σημείωσαν οι κάτοικοι της Τήλου στο τρίτο μέρος της συνέντευξης, καθώς κλήθηκαν να τοποθετηθούν στις 15 δηλώσεις της κλίμακας NEP. Στον Πίνακα 1 περιέχονται οι μέσοι όροι της επίδοσής τους στην κλίμακα περιβαλλοντικών στάσεων που σημείωσαν συνολικά για κάθε δήλωση, αποτιμώντας έτσι μια γενική εκτίμηση των περιβαλλοντικών αντιλήψεών τους.

Πίνακας 1. Μέσος όρος επίδοσης των κατοίκων του δείγματος για κάθε δήλωση της κλίμακας περιβαλλοντικών στάσεων

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ ΝΕΡ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΤΑΣΗΣ
1. Προσεγγίζουμε το όριο του αριθμού ατόμων που η γη μπορεί να υποστηρίξει	3	ΟΥΔΕΤΕΡΗ
2. Οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να τροποποιούν το φυσικό περιβάλλον, προκειμένου να εξυπηρετούν τις ανάγκες τους	2,4	ΑΡΝΗΤΙΚΗ
3. Όταν οι άνθρωποι παρεμβαίνουν στη φύση, αυτό συχνά οδηγεί σε καταστροφικές συνέπειες	4,5	ΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣ ΙΣΧΥΡΗ ΘΕΤΙΚΗ
4. Η ανθρωπίνη επινοητικότητα θα διασφαλίσει ότι δε θα κάνουμε τη γη μη κατοικήσιμη	2,9	ΟΥΔΕΤΕΡΗ
5. Οι άνθρωποι κακομεταχειρίζονται σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον	4,6	ΙΣΧΥΡΗ ΘΕΤΙΚΗ
6. Η γη διαθέτει πληθώρα φυσικών πόρων, φθάνει να γνωρίζουμε πώς να τους αξιοποιήσουμε	4,6	ΙΣΧΥΡΗ ΘΕΤΙΚΗ
7. Τα φυτά και τα ζώα έχουν τα ίδια δικαιώματα ύπαρξης με τους ανθρώπους	4,3	ΘΕΤΙΚΗ
8. Η ισορροπία στη φύση είναι αρκετά ισχυρή για να αντιμετωπίσει την επίδραση που έχουν σ' αυτή οι σύγχρονες βιομηχανικές χώρες	2	ΑΡΝΗΤΙΚΗ
9. Παρά τις ξεχωριστές ικανότητες που διαθέτουν οι άνθρωποι, παραμένουν υποταγμένοι στους νόμους της φύσης	3,4	ΟΥΔΕΤΕΡΗ
10. Η λεγόμενη «οικολογική κρίση» που αντιμετωπίζει το ανθρώπινο είδος έχει μεγιστοποιηθεί υπερβολικά	2,1	ΑΡΝΗΤΙΚΗ
11. Η γη είναι σαν ένα διαστημόπλοιο με πολύ περιορισμένο χώρο και πόρους	3,6	ΘΕΤΙΚΗ
12. Οι άνθρωποι προορίζονταν για να κυριαρχήσουν στην υπόλοιπη φύση	2	ΑΡΝΗΤΙΚΗ
13. Η ισορροπία στη φύση είναι πολύ εύθραυστη και εύκολα διαταράσσεται	4,4	ΘΕΤΙΚΗ

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ ΝΕΡ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΤΑΣΗΣ
14. Οι άνθρωποι θα μάθουν, τελικά, αρκετά για το πώς λειτουργεί η φύση, ώστε να είναι σε θέση να την ελέγχουν	3,2	ΟΥΔΕΤΕΡΗ
15. Εάν η κατάσταση συνεχίσει με τον ίδιο ρυθμό, σύντομα θα βιώσουμε μια μεγάλη οικολογική καταστροφή	4,4	ΘΕΤΙΚΗ

Από τα αποτελέσματα της βαθμολόγησης των συμμετεχόντων, λίγο περισσότεροι από τους μισούς πολίτες (60%), σημειώνουν χαμηλές βαθμολογίες (κάτω από 55), ενώ ακριβώς ίσος είναι ο αριθμός των κατοίκων που σημειώνει μέτριες και υψηλές βαθμολογίες (30%) (Πίνακας 2). Οι χαμηλότερες βαθμολογίες με τα ταυτόχρονα τις υψηλότερες συχνότητες είναι οι εξής: 49 (συχνότητα 5), 50 (συχνότητα 4), 54 (συχνότητα 6), 46 (συχνότητα 3) και με συχνότητα 2, οι βαθμολογίες 45, 51, 52, 53. Οι κάτοικοι με τις πιο φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις σημειώνουν μέτριες (μεταξύ 55-60) και υψηλές βαθμολογίες (πάνω από 60). Από τις μέτριες στάσεις η βαθμολογία 59 και με συχνότητα 5 είναι αρκετά κοντά στις υψηλές βαθμολογίες της κλίμακας. Από τους κατοίκους με τις πιο φιλοπεριβαλλοντικές αντιλήψεις η χαμηλότερη βαθμολογία είναι 60 με συχνότητα 2, ενώ η υψηλότερη είναι 66 με συχνότητα 1 (Πίνακας 2).

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της κλίμακας ΝΕΡ, διαφαίνεται ένα εύρος περιβαλλοντικών αντιλήψεων και ανάλογα με τη βαθμολογία τους διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Το 1/3 αυτών εμφανίζουν πιο ουδέτερη στάση απέναντι στο περιβάλλον και τα υπόλοιπα 2/3 κάπως πιο φιλοπεριβαλλοντική στάση.

Πίνακας 2. Βαθμολογίες των κατοίκων του δείγματος σύμφωνα με την Κλίμακα NEP

ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
40	1	2%
41	1	2%
42	1	2%
43	1	2%
45	2	4%
46	3	6%
48	1	2%
49	5	9%
50	4	8%
51	2	4%
52	2	4%
53	2	4%
54	6	11%
55	1	2%
56	1	2%
57	1	2%
59	5	9%
60	2	4%
61	4	8%
62	1	2%
63	2	4%
64	3	6%
65	2	4%
66	1	2%

Η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του δείγματος πιστεύει πως οι ανθρώπινες παρεμβάσεις έχουν αρνητικές επιδράσεις στο φυσικό περιβάλλον, συσχετίζοντάς το με τον υπερπληθυσμό, επικρίνοντας μάλιστα τις ανάγκες του ανθρώπου, ενώ μόλις μια κάτοικος δεν πιστεύει πως ο άνθρωπος κακομεταχειρίζεται το περιβάλλον. Επίσης είναι ενδιαφέρον ότι ο

ένας στους τρεις συμφωνεί πως οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να παρεμβαίνουν στο φυσικό περιβάλλον, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων αναγνωρίζει την ευθραυστότητα της φύσης και μόλις ένας κάτοικος δεν αντιλαμβάνεται ή αδυνατεί να κατανοήσει τους μηχανισμούς των οικολογικών συστημάτων. Επιπλέον, λίγο παραπάνω από το 65% αυτών έχουν επίγνωση των ορίων ανάπτυξης στον πλανήτη. Παρόλα αυτά, μόνο το 1/3 των κατοίκων έχει συνειδητοποιήσει πως προσεγγίζουμε το όριο του αριθμού ατόμων που η γη μπορεί να υποστηρίξει, ενώ οι υπόλοιποι έχουν την τάση να εξαιρούν τον άνθρωπο από τους περιορισμούς της φύσης και μόλις μια κάτοικος πιστεύει πως ο άνθρωπος προοριζόταν για να κυριαρχήσει στη φύση, συνδέοντας την άποψή της με κείμενα της Αγίας Γραφής. Οι δύο στους τρεις κατοίκους εκφράζουν την ανησυχία τους για μια ενδεχόμενη οικολογική κρίση εξαιτίας της τεχνολογικής ανάπτυξης, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν πως δεν υφίσταται κάτι τέτοιο, αλλά πρόκειται για υπερβολές ή τέχνασμα που αποσκοπεί στην κινητοποίηση των ανθρώπων, με τους πρώτους να επικρίνουν όσους εφησυχάζονται. Παρόλο που η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων εκφράζει έντονες ανησυχίες για μια οικολογική καταστροφή του πλανήτη, ένα μεγάλο ποσοστό αυτών συνεχίζει να πιστεύει πως οι άνθρωποι θα καταφέρουν να δαμάσουν τη φύση, κάποιοι εκ των οποίων μάλιστα προχωρούν τη σκέψη τους λέγοντας πως αυτό είναι σημαντικό να επιτευχθεί από τον ίδιο τον άνθρωπο. Επίσης, το 1/3 περίπου των κατοίκων αισιοδοξεί για την ανθρώπινη επινοτικότητα, το άλλο 1/3 είναι αντίθετο και οι υπόλοιποι αν και θα ήθελαν να εμπιστευτούν την ανθρώπινη ευφυΐα δεν είναι σίγουροι για το πως θα εξελιχθούν τα πράγματα. Η συντριπτική πλειοψηφία θεωρεί πως φυτά, ζώα και άνθρωποι έχουν τα ίδια δικαιώματα ύπαρξης, ενώ υπάρχουν και εκείνοι οι κάτοικοι που θεωρούν πολύ πιο σημαντική την ύπαρξη των άλλων ειδών. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι οι κάτοικοι ερμηνεύουν ως οικολογική κρίση την απόρριξη ενός συνόλου επιπτώσεων που σχετίζονται με το απόθεμα (φυσικοί πόροι) του πλανήτη μας, την τεχνολογία, τις πολιτικές δομές και τις ανθρώπινες στάσεις, δράσεις και συμπεριφορές.

Καταλήγοντας, συμπεραίνουμε ότι η έλλειψη στοιχειωδών γνώσεων (περιβαλλοντικού εγγραμματισμού) και ο μειωμένος βαθμός ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας γύρω από θέματα βιοποικιλότητας, καθιστά αναγκαίο έναν εξειδικευμένο τύπο εκπαίδευσης, που θα εγκολπώνει απα-

ραϊότητα τόσο η τυπική όσο και η μη τυπική μορφή της, όπως αυτόν για τη βιοποικιλότητα, προκειμένου να συνειδητοποιήσει τις πραγματικές απειλές που αντιμετωπίζει η ίδια η ζωή επάνω στον πλανήτη μας. Μέσα από την αποσαφήνιση βασικών εννοιών γύρω από τέτοιου είδους ζητήματα, τόσο οι μαθητές ως αυριανοί πολίτες, όσο και οι ενήλικες ως οι άμεσα χρονικά εμπλεκόμενοι στην εύρεση λύσεων, θα είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν πως η απώλεια της βιοποικιλότητας αποτελεί ένα παγκόσμιο περιβαλλοντικό ζήτημα, που αφορά όλους μας και ότι σχετίζεται άμεσα με τη στάση ζωής που πιστά ακολουθούμε όπου κι αν βρισκόμαστε και απ' όπου και αν προερχόμαστε.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αριανούτσου-Φαραγγιτάκη, Μ. (2007). Η βιοποικιλότητα της Ελλάδας. Τα μεσογειακά τοπία της και η φωτιά. Στο Primack, R. κ.ά. (Επιμ.). Διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας, (σελ. 321-336). Αθήνα: Αεί.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2011). Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες. Ανάπτυξη, συλλογική δράση, πολυπολιτισμικότητα. Αθήνα: Πλέθρον.
- Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (1996). Σημαντικές περιοχές για τα πουλιά της Ελλάδας. Αθήνα: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.
- Καλδέλλης, Ι., Χαλβατζής, Ι.Κ., Κωνσταντινίδης, Π. & Λαμπρίδου, Ε.Κ. (2005). Περιβάλλον και Βιομηχανική Ανάπτυξη. Τόμος Β'. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη.
- Καφεντζή, Δ. (2014). Διερεύνηση των γνώσεων και στάσεων της τοπικής κοινωνίας και της εκπαιδευτικής κοινότητας της νήσου Τήλος σε θέματα βιοποικιλότητας. Μεταπτυχιακή Εργασία. Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 364 σελ.
- Μόγιας, Α. (2013). Η τοπική κοινωνία ως μοχλός αειφόρου ανάπτυξης: Δυνατότητες και προοπτικές. Στο Παπαβασιλείου Β. (Επιμ.), Αειφορικές Τοπικές Κοινωνίες: Πραγματικότητα ή Ουτοπία; (σελ. 57-69). Ψηφιακή Έκδοση: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση», Τμήμα Επιστημών της Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Μόγιας Α., Θ. Κεβρεκίδης & Αποστολούμη, Χ. (2013). Η βιοποικιλότητα ως θέμα

αιχμής στον 21ο αιώνα και η Εκπαίδευση ως εργαλείο για τη διατήρησή της. Στο Καϊλα Μ., Μόγιας Α. & Παπαβασιλείου Β. (Επιμ.), Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία στην αρχή του 21ου αιώνα: Προβλήματα και προβληματισμοί σε εποχές κρίσεις (σελ. 175-197). Αθήνα: Διάδραση.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2008). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων*. Τρίτη Έκδοση. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

Πανέτσος, Σ. (2009). Περιβάλλον και προστασία- Αθήνα: Εκδόσεις Τζιόλα.

Παπαθεοδώρου, Φ. & Πάγκα, Ν. (2006). Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (ΕΠΜ) περιοχής Δήμου Τήλου Δωδεκανήσου. Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Αθήνα.

Παπακωνσταντίνιδης, Λ. (2005). Ευαισθητοποιημένη Τοπική Κοινωνία. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γεώργιος Δαρδανός.

Παρασκευόπουλος, Σ. (2009). Περιβαλλοντικός Εγγραμματισμός. Τυπική και άτυπη περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αθήνα: Δίσιγμα.

Ρήγας, Γ. & Ξενογιάννη, Φ. (2011). Τήλος. Δες, ανακάλυψε, μοιράσου!. Αθήνα: Οίκος ΕΠΕ & Πάρκο Τήλου.

Σφήκας, Γ. (2001). Δέντρα και θάμνοι της Ελλάδας. Αθήνα: Efstathiadis Group A.E.

Σφήκας, Γ. (2006). Φαρμακευτικά φυτά της Ελλάδας. Αθήνα: Efstathiadis Group A.E.

Τσάλτας, Ι.Γ. & Γρηγορίου, Γ.Π. (1994). Κοινοτικές στρατηγικές για το περιβάλλον: θεμελιώδη κοινοτικά κείμενα για την προστασία και ορθή διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μεταφράσεις

Gaston, J.K. & Spicer, I.J. (2008). Βιοποικιλότητα. Μια εισαγωγή. (2η έκδ.) (Σ.Χ., Χιντήρογλου & Δ. Βαφείδης, Επιμ.). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Hogg, A.M. & Vaughan, M.G. (2010). Κοινωνική ψυχολογία. (Α., Χαντζή Μεταφρ.). Αθήνα: Gutenberg.

Mason, J. (2010). Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας. (4η έκδ.) (Ε. Δημητριάδου Μεταφρ. & Επιμ. Ν. Κυριαζή). Σειρά: Θεωρία και Έρευνα στην Κοινωνιολογία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Mishler, G.E. (1996). Συνέντευξη έρευνας: νοηματικό πλαίσιο και αφήγημα. (2η έκδ.). (Μτφ. Ντενίζ Ρώντα & Επιμέλεια Γιώργος Καλομοίρης). Σειρά: Ανθρώπινα συστήματα. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Primack, R., Διαμαντόπουλος, Γ., Αριανούτσου, Μ., Βαλάκος, Στ., Παφίλης, Π. & Παντής, Δ.Ι. (2007). Διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας. Αθήνα: Εκδόσεις Αεί.

Ξενογλώσσα

- Berkes, F., Colding, J. & Folke, C. (2000). Rediscovery of Traditional Ecological Knowledge as Adaptive Management. *Ecological Applications*, 10(5), 1251-62.
- Daldeniz, B. & Hampton, M.P. (2013). Dive Tourism and Local Communities: Active Participation or Subject to Impacts? Case Studies from Malaysia. *International Journal of Tourism Research*, 15, 507-520.
- de los Angeles Somarriba-Chang M. & Gunnarsdotter, Y. (2012). Local community participation in ecotourism and conservation issues in two nature reserves in Nicaragua. *Journal of Sustainable Tourism*, 20, 1025-1043.
- Dunlap, E.R., Van Liere, K.D., Mertig, A.G. & Jones, E.R. (2000). Measuring endorsement of the new ecological paradigm: A revised Nep scale. *Journal of Social Issues*, 56(3), 425-442.
- Hampton, M.P. (2005). Heritage, local communities and economic development. *Annals of Tourism Research*, 32, 735-759.
- Jaafar, M., Dahalan, N. & Rosdi, Siti Asma Mohd. (2014). Local Community Entrepreneurship: A Case Study of the Lenggong Valley. *Asian Social Science*, 10, 226-235.
- Manoli, C., Johnson, B. & Dunlap, R. (2007). Assessing children's environmental worldviews: Modifying and validating the new ecological paradigm scale for use with children. *The Journal of Environmental Education*, 38(4), 3-13.
- Marsden, T. & Smith, E. (2005). Ecological entrepreneurship: sustainable development in local communities through quality food production and local branding. *Geoforum*, 36, 440-451.
- Milfont, L.T. (2007). *Psychology of Environmental Attitudes. A cross-cultural study of their content and structure*. Doctoral Dissertation, University of Auckland.
- Milfont, L.T., Duckitt, J. & Wagner, C. (2010). A cross-cultural test of the value-attitude-behavior hierarchy. *Journal of Applied Social Psychology*, 40(11), 2791-2813.
- Mouro, C. & Castro, P. (2010). Local communities responding to ecological challenges—A psycho-social approach to the Natura 2000 network. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 20, 139-155.
- Onyu, J.C. (2009). Conservation Education and the Attitudes of Local Communities Living Adjacent to Mt. Elgon National Park, Uganda. *Applied Environmental Education and Communication*, 8, 153-164.
- Peyton, B., Campa, H. Winterstein, S.R., Peyton, M.D. & Peyton, J.V. (1995). *Biological diversity for secondary education*. UNESCO-UNEP.

- Rinzin, C. (2009). Nature Conservation and Human Well-Being in Bhutan. An Assessment of Local Community Perceptions. *The Journal of Environment & Development*, 18, 177-202.
- Saito-Jensen, M. & Nathan, I. (2011). Exploring the Potentials of Community-Based Natural Resource Management for Benefiting Local Communities: Policies and Practice in Four Communities in Andhra Pradesh, India. *Society and Natural Resources*, 24, 1142-1156.
- Maneenetr, T., Naipinit, A. & Ha Tran, T. (2014). Guidelines to Promote Local Community Participation in Developing Agrotourism: A Case Study of Ban Mor Village, Sam Sung District, Khon Kaen Province, Thailand. *Asian Social Science*, 10, 178-186.
- United Nations (1993). *Agenda 21: Rio Declaration and Forest Principles. Post – Rio Edition*. United Nations Publications, New York.
- Wilson, D.E. (1992). *The diversity of life*. Harvard University Press.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ/ABSTRACT

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΜΙΑΣ ΜΙΚΡΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΗΛΟΥ

Αθανάσιος Μόγιας, Λέκτορας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Δέσποινα Καφεντζή, Απόφοιτη ΠΜΣ «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση»,
Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών στην προώθηση των στόχων της λειτουργίας των προστατευόμενων περιοχών κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς οι εκτάσεις τους υπηρετούν σαφώς περιβαλλοντικούς σκοπούς, ταυτόχρονα όμως και την οικονομία της τοπικής και ευρύτερης περιοχής, αναδεικνύοντας το φυσικό κάλλος και επιφέροντας σημαντικά κέρδη, θέσεις εργασίας και προώθηση της ανάπτυξης. Καθώς θεμελιώδες ζήτημα για τις προστατευόμενες περιοχές αποτελεί η συμμετοχή των τοπικών παραγωγικών και κοινωνικών δυνάμεων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν στις κάθε είδους δια-

χειριστικές ενέργειες, αυτή για να είναι ουσιαστική θα πρέπει να προϋποθέτει τόσο την ευαισθητοποίησή τους όσο και την κατοχή από μεριά τους της απαραίτητης γνώσης. Ένα από τα πιο καίρια και πολυδιάστατα περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται με τις προστατευόμενες περιοχές είναι και η απώλεια της βιοποικιλότητας, ιδιαίτερα δε για τις νησιωτικές περιοχές, λόγω της βιογεωγραφικής απομόνωσής τους και των απλούστερων οικολογικών σχέσεων.

Το νησί της Τήλου, καθώς διαθέτει μια εξαιρετικά μεγάλη ποικιλία σπάνιων ειδών πανίδας και χλωρίδας που το καθιστά ιδιαίτερης σημασίας σε ζητήματα βιοποικιλότητας, αποτελεί ένα τέτοιο απομονωμένο οικοσύστημα όπου οποιαδήποτε αρνητική δραστηριότητα μπορεί να επιφέρει άμεσες συνέπειες. Η παρούσα μελέτη διερευνά, με τη χρήση της συνέντευξης, τις γνώσεις της τοπικής κοινωνίας σε ζητήματα βιοποικιλότητας, τις στάσεις τους απέναντι σε γενικότερα περιβαλλοντικά θέματα και τις απόψεις τους για την λειτουργία της τοπικής Μη Κυβερνητικής Περιβαλλοντικής Οργάνωσης. Όσον αφορά στις γνώσεις, αυτές εμφανίζονται να είναι ελλιπείς, συγκεχυμένες και αποσπασματικές, ενώ και οι στάσεις τους δεν χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερα φιλοπεριβαλλοντικές αναφορικά με την τοπική ΜΚΠΟ, θεωρούν ότι έχει κάνει κάποια θετικά πράγματα στην περιοχή, κυρίως κατά τα πρώτα βήματά της, ενώ τελευταία μάλλον δείχνει να υπολειτουργεί.

Συμπερασματικά, η έλλειψη στοιχειωδών γνώσεων και ο μειωμένος βαθμός ευαισθητοποίησης σε θέματα βιοποικιλότητας, καθιστά αναγκαία μία στοχευμένη εκπαίδευση για την βιοποικιλότητα με αποδέκτες όχι μόνο μαθητές αλλά και πολίτες στο σύνολό τους.

ABSTRACT

KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF A SMALL LOCAL SOCIETY ON BIODIVERSITY. THE CASE OF THE ISLAND OF TILOS

Athanasios Moyias, Lecturer, Democritus University of Thrace
Despina Kafentzi, M.Sc, «Environmental Education»,
University of the Aegean

The role of local communities in promoting the objectives of protected areas is particularly important, as these areas clearly serve environmental

purposes, and at the same time the local and the wider region economies, by highlighting the natural beauty, providing significant profits, job opportunities and promoting growth. As participation of local productive and social forces in decision-making processes is a fundamental issue for the management of protected areas, in order for this to be effective, both awareness and knowledge are imperative. One of the most critical and multidimensional environmental issues associated with protected areas is biodiversity loss, particularly for island regions, because of their biogeographical isolation and much simpler ecological relationships.

Tilos Island, due to its extremely wide variety of rare species of flora and fauna that appoints it of particular importance to biodiversity issues, is such an isolated ecosystem where any negative activity can bring immediate effects. This study explores, with the use of the interview, the knowledge of the local community on biodiversity issues, their attitudes towards environmental issues in general and their views on the structure and function of the local non-governmental environmental organization. With regard to knowledge, this appears to be incomplete, confusing and fragmented, and their attitudes are not classified as environmentally friendly in particular; regarding the local NGO, they consider that it has accomplished some positive things in the area, especially during its first running period, while lately it rather seems to be inactive.

In conclusion, the lack of basic environmental literacy and the reduced degree of awareness on biodiversity issues, necessitates an education focused on biodiversity with recipients of this effort not only school students but also the populace at large.